

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524

Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda
Genel Bir Kabulün Tahlili

A General Consensus on the Fate of the Eyes of the Prophet Ya‘qûb

Yazar / Author

Muhammed Bahaeddin YÜKSEL

Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi Temel İslam Bilimleri Tefsir ABD. Niğde/ TÜRKİYE

bahaeddinyuksel@ohu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-3356-7786>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi/ Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 05/05/2018

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 22/06/2018

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2018

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Ocak-Haziran / January-June

Yıl/Year: 16 **Sayı/Issue:** 31 **Sayfa /Page:** 73-111

Atıf/Citation: Yüksel, Muhammed Bahaeddin. “Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda Genel Bir Kabulün Tahlili”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (Haziran 2018): 73-111.

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda Genel Bir Kabulün Tahlili

Öz

Tefsirlerde yer alan bilgilere göre Yakup (as), oğlu Yûsuf'un ardından yıllarca gözyaşı dökmüş ve neticede gözlerini kaybetmiştir. Yakup peygamber altı yıl boyunca bu hal üzere kalmıştır. Yıllar sonra kardeşleriyle karşılaşan Yûsuf (as), kendisine yapılanları affetmiş ve gömleğini gözleri görmeyen babasına göndermiştir. Yüzüne gömleğin sürülmesiyle gözleri açılan Yakup (as) yeniden görmeye başlamıştır. Yapılan meal çalışmalarında da ilgili ayetler bu genel kabul üzerinden yorumlanmış ve Yakub'un gözlerinin kör olduğu alternatifsiz tek anlam olarak sunulmuştur. Oysa birçok tefsirde ayetlerin anlaşılmasında bu anlam tek alternatif olarak verilmemiş, muhtemel ikinci bir mana olarak Yakub'un gözlerinde çok ağlamasından dolayı görme yetisinde zafiyet olduğu ifade edilmiştir. Ne var ki meallerde bu ikinci anlam dikkate alınmamıştır. Bu çalışma bu iki farklı anlamı, sure ve Kur'an bütünlüğünde analiz ederek değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Yakup, Yûsuf, gömlek, vech.

A General Consensus on the Fate of the Eyes of the Prophet Ya'qûb

Absract

According to the information contained in the tafsir books, Ya'qûb (*peace be upon him*), after losing his son Yûsuf (*peace be upon him*), cried for years and eventually lost his eyes. The prophet Ya'qûb remained in this condition for six years. Years later, when faced with his brother Yûsuf, he forgives those who have done him and sent the shirt to his father. When Ya'qûb passed Yûsuf's shirt

to his face, his eyes were opened and he began to see it again. The corresponding verses were interpreted through this general acceptance and the eyes of Ya'qūb became blind, was the only accepted sense without any alternative. However, in many books of tafsīr, this meaning has not been given as being unique. Indeed a second reason could make Ya'qūb blind, his intense crying would have weakened his sight. However, this second meaning has not been taken into account in the Qur'ān translations. This study seeks to evaluate these two different meanings by analyzing in terms of both the sūra and the Qur'ān.

Keywords: The Qur'ān, Ya'qūb, Yūsuf, kāmīş, wadjh.

Giriş

Yakub'un (as) oğullarının, kardeşleri Yūsuf ile oynarken onu bir kurt yediğine dair yanlarında getirdikleri kanlı gömleği babalarına gösterdiklerinde, Yakup (as) uzun yıllar sürecektir olan hüznü ile baş başa kalmış ve bu süreç içerisinde sürekli ağlamasından dolayı da gözlerini tamamen kaybettiğine dair genel kanaat, kıssanın yer aldığı Yūsuf Suresi'nin tefsirinde de etkili olmuş, ilgili ayetler bu anlayış çerçevesinde tefsir edilmiştir. Aynı durum, meallerde de geçerli olup inceleyebildiğimiz bütün mealler, Yakub'un (as) gözlerinin durumuna temas eden ilgili ayetleri, onun gözlerini kaybettiği şeklinde Türkçe'ye aktarmışlardır.

Ne var ki bu konuda mealler tefsirlerle paralellik arz ediyor olsa da bu ön kabulü ihtiva eden birçok tefsirde, aslında Yakub'un (as) gözlerinin görme yetisini tamamen kaybetmediği, çok ağlamaktan dolayı görme yetisinde zafiyetin meydana geldiği de söylenmiş, dolayısıyla söz konusu ayetlerde Yakub'un (as) gözlerinin tamamen kör olduğu şeklindeki yorumun alternatifsiz ve tek anlaşılma biçimi olmadığı vurgulanmış olmasına rağmen, meallerde bu şekildeki yorumlara iltifat edilmemiştir. Oysa hiç de azımsanamayacak sayıda tefsirde Yakub'un (as) aslında tamamen kör olmadığı, ancak çok ağlaması sebebiyle gözlerinde görme zafiyetinin meydana geldiği

açıkça dile getirilmiştir.

Kıssanın anlatıldığı Yûsuf Suresi, söz konusu görüşlerin ne derece tutarlı olduğu hakkında bir kanaat oluşturacak ölçüde ipuçları sunmaktadır. Bu çalışma, Yakub'un (as) gözlerinin durumunu konu edinmekte ve tefsirlerde yapılan yorumları kısasa bütünlüğünde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Genel Olarak Kıssanın Seyri

Yakup (as), oğlu Yûsuf (as) ve kardeşleri hakkındaki bilgiler, kaydı tutulmuş her hangi bir kaynaktan bize ulaşmış değildir. Dolayısıyla Yakup hanedanı hakkındaki sahih bilgilere ulaşmak, ancak vahyin ihbarı ile mümkün olabilecektir. Nitekim söz konusu kıssayı “kıssaların en güzeli”¹ olarak betimleyen Hz. Allah, Yûsuf Suresi'ne “Sen bundan önce (bu haberleri) bilmiyordun.” (Yûsuf, 12/3) ifadesiyle giriş yaparken, “(Ey Peygamber!) İşte bunlar sana vahiyle bildirdiğimiz gayba dair haberlerdir. Nitekim Yûsuf'un kardeşleri bir araya gelip elbirliğiyle ona tuzak kurarlarken sen onların yanlarında değildin.” (Yûsuf, 12/102) sözleriyle sonlandırmış ve Yakup hanedanına dair malumatın gaybî konulardan olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla Yakup (as) hakkındaki malumatı, Kur'ân'dan takip etmek en doğru yol olacaktır.

Kıssanın yer aldığı Yûsuf Suresi'ndeki anlatıma göre Yûsuf (as) henüz küçük bir çocuk iken babasına rüyasında on bir yıldızı, güneş ve ayı kendisine secde eder bir halde gördüğünü söyler. Babası Yakup (as), oğluna rüyasını kardeşlerine anlatmamasını öğütler ve ardından Allah Teâlâ'nın kendisini seçkinlerden kılacağını, atası İbrahim ve İshâk'a olan nimetini tamamladığı gibi kendisine ve Yakup hanedanına da nimetini tamamlayacağını söyler.² Ancak kardeşleri Yûsuf'un babasına daha sevgili görünmesinden dolayı kıskançlık hissine kapılırlar ve onu yöredeki bir kuyuya atarlar. Oradan geçen bir kervan kuyudan Yûsuf'u çıkarır ve Mısır'da az bir üç-

¹ Yûsuf, 12/3.

² Yûsuf, 12/4-6.

ret karşılığı satar. Kendisini satın alan efendisinin evinde genç bir delikanlı olan Yûsuf'a gönül veren evin hanımı, Yûsuf'tan murat alma hevesi ile başlayan süreç, suçsuz olmasına rağmen Yûsuf'un zindana kapatılmasıyla neticelenir. Zindanda rüyasını te'vil ettiği iki arkadaşından sağ kalanı, gördüğü rüyasının te'vilini soran melike Yûsuf'un te'vilini haber verdiğinde, Yûsuf'un bilge ve dürüst birisi olduğunu anlayan melik, onu saraya davet eder ve ülke hazinesinin yönetimi ile görevlendirir.³

Ülke yönetiminde söz sahibi olan Yûsuf, tıpkı melikin rüyasını te'vil ettiği üzere bolluk dönemi ardından kuraklık dönemi gelir. Ülkede ve civar memleketlerde kuraklık yüz göstermiştir. O sıra Kenan diyarında yaşamakta olan Yakup hanedanında da yiyecek sıkıntısı bulunmaktadır. Komşu ülkelerden Mısır'a erzak almak için gidenler, yanlarında erzakla dönüyorlardı. Yakup (as) Mısır'daki bu stoktan haberdar olunca Bünyamin hariç diğer oğullarını erzak almaları için Mısır'a gönderir. Yûsuf (as), kendisini tanımayan kardeşlerine erzaklarını verir ve bir sonraki sefere diğer kardeşleri olan Bünyamin'i de getirmelerini ister. Yakup (as) daha önce Yûsuf'u yanlarına vermekle onu kaybettiğini oğullarına hatırlatır ve ardından kendilerinden sağlam bir söz alarak Bünyamin'i onlara teslim eder. Ancak Yûsuf (as), aynı anneden olma kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoyabilmek için onun payına düşen erzakın içerisine su kabını koydurur ve böylece Bünyamin'i Mısır'da alıkoyar. Babalarının yanına dönmeye yüzü olmadığını söyleyen içlerinden birisi hariç, diğerleri babalarına döner ve kardeşleri Bünyamin'in melikin su kabını çalması nedeniyle alıkonulduğunu haber verirler.⁴ Bunun üzerine Yakup (as), "Hayır! Nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir. (Sonra Yakup) onlardan yüz çevirdi. 'Vah Yûsuf'um vah!' diye iç çekti ve üzüntüsünden gözleri ağardı (beyaza büründü), ke-

³ Yûsuf, 12/8-57.

⁴ Yûsuf, 12/57-82.

derini içine gömdü. Oğulları ona şöyle dediler: ‘Baba! Vallahi sen ‘Yûsuf’um’ diye diye kederinden perişan olacak yahut ölüp gideceksin.’ Yakup da şöyle dedi: ‘Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah’a arz ediyorum. Ayrıca ben Allah’tan sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum.’” (Yûsuf, 12/83-86)

Yakup (as) oğullarını üçüncü defa Mısır’a gönderir ve Allah’tan ümitlerini kesmemelerini söyleyerek Yûsuf ve kardeşini aramalarını ister. Kardeşleri Mısır’a vardıklarında içine düştükleri durumdan Yûsuf’u haberdar edip erzak isterler. Bunun üzerine kendisini aşikâr eyleyen Yûsuf (as), kardeşlerini bağısladığını söyleyerek şöyle der: “Bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne⁵ koyun, görür hale gelsin ve bütün ailenizi alıp bana getirin.” (Yûsuf, 12/87-93) Kafile Mısır’dan ayrılırken Yakup (as) oğlu Yûsuf’un kokusunu aldığını söyler. Ancak yanında bulunan kişiler “Vallahi senin o eski şaşkınlığın devam ediyor.” (Yûsuf, 12/95) diyerek Yakub’u eleştirirler. Fakat “Müjdecî gelip gömleği (Yakub’un) yüzüne koyunca, hemen görür oldu. Ben size, ‘Allah tarafından sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum dememiş miydim?!’ dedi.” (Yûsuf, 12/96)

Tefsirlerde Yûsuf Kıssası ve Yakup (as)

Yûsuf Suresi’nde geçen bu kıssayı açıklayan tefsirlere bakıldığında genel bir kanaat olarak Yakub’un (as) çok ağlamaktan dolayı gözlerini kaybettiği ve Yûsuf’un (as) gönderdiği gömleği yüzüne sürmesiyle tekrar gözlerinin görmeye başladığı anlatılmaktadır.

Ancak tefsirler Yakub’un (as) gözlerinin kör olduğu hususunda alternatifsiz bir söz birliği içerisinde değillerdir. Kimi müfessirler Yakub’un gözlerinin kör olmadığını, çok ağlaması nedeniyle gözlerinde görme zafiyetinin oluştuğunu, bununla birlikte yine de gördüğünü ifade etmektedirler. Ne var ki mealler tefsirlerdeki bu yoruma hiç iltifat etmemiş, kör olduğu ön kabulü üzerinden ortak bir yaklaşım sergilemiştir. Gerek tefsir ve gerekse meal çalışmalarında bu ön

⁵ Kıssanın genel seyri, aynı zamanda meallerdeki genel kabule uygun olarak da aktarıldığı için ayette geçen “vech” kelimesi burada “yüz” anlamında tercüme edilmiş olup söz konusu kelimeye ileride tekrar temas edilecektir.

kabulü besleyen deliller ise, kıssada geçen “üzüntüsünden gözleri ağardı” (ve’byaddad ‘aynâhu mine’l-huzni)⁶; “Bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne koyun, görür hale gelsin.” (İzhebû bi-kamîsi hâzâ fe elkûhu ‘alâ vechi ebî ye’ti basîran)⁷; “Müjdeci gelip gömleği (Yakub’un) yüzüne koyunca, görür oldu.” (Fe-lemmâ câe’l-beşîru elkâhu ‘alâ vechihî fe’rtedde basîran)⁸ ayetlerinde geçen ifadelerdir.

Tefsirlerde verilen bilgilere göre Yakup (as), oğlu Yûsuf’tan (as) ayrı kaldığı 80 yıl⁹ boyunca durmadan ağlamış¹⁰ ve bu sebeple göz-

⁶ Yûsuf, 12/84.

⁷ Yûsuf, 12/93.

⁸ Yûsuf, 12/96.

⁹ Ebu’s-Suûd b. Muhammed el-‘îmâdî, *İrşadu’l-Akli’s-Selîm ilâ Mezâyâ’l-Kur’âni’l-Kerîm*, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ (Riyâd: Mektebetu’r-Riyâdi’l-Hadîse, ts), 3: 181; Ebu’t-Tayyib Siddîk b. Huseyin b. Ali Huseyin el-Kinnevcî, *Fethu’l-Beyân fî Mekasidi’l-Kur’ân* (Beyrût: el-Mektebetu’l-Asriyye, 1992), 6: 388; Nizâmuddîn el-Hasan b. Muhammed b. Huseyn Nisâbüri, *Tefsîru Garâibi’l-Kur’ân ve Regâibi’l-Furkân* (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1996), 4: 118; Ebussenâ Şihâbuddîn Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve’s-Seb’u’l-Mesânî* (Beyrût: Dâru’l-Ihyâi’t-Turâsi’l-Arabi, ts.), 13: 40. Yakub’un (as), oğlu Yûsuf’tan (as) 80 yıl ayrı kalmış olması mümkün görünmemektedir. Zira Yûsuf (as), genç bir delikanlı olduğunda kendisinden murat almak isteyen evin hanımına karşı itaat etmediğinde, muhtemelen 25 veya 30 yaşları civarındadır. Bu olay ardından hapse atılır ve orada 7 veya 9 yıl kalır. Ardından göreve getirildiğinde 7 yıllık bolluk ve ardından 7 yıllık kuraklık olur. Yûsuf (as), kardeşleriyle 7 yıllık kuraklık döneminin ikinci yılında bir araya gelmiştir. Bu durumda Yûsuf’un (as) babasıyla kavuşması, 40’lı yaşlarında vuku bulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. (Nitekim Ebu’s-Suûd çoğunluğun görüşünün de bu yönde olduğu kaydını düşmüştür. Bk. Ebu’s-Suûd, *İrşadu’l-Akli’s-Selîm*, 4: 123.) Yakub’un (as), oğlu Yûsuf’tan ayrı kaldığı sürenin 80 yıllık bir süre olduğunu ifade eden isrâîlî bir rivayette, Allah Teâlâ’nın, Yakub’un kendisinden başkasına muhabbet beslemesine olan kızgınlığı nedeniyle baba ile oğlunu 80 yıl ayrılığa mahkûm etmesine dair verilen bilgiden kaynaklanmış olabileceği ve bu bilginin tenkidine dair bk. Rahmet b. Sa’d, *er-Rivâyâtu’l-İsrâîliyye fî Kissati Yûsuf* (Yüksek Lisans Tezi, Câmî’atu Ebî Bekr Belkâyid Kuliyetu’l-‘Ulûmi’l-İnsâniyye ve’l-‘Ulûmi’l-İctimâiyye, 2013/2014), 121-123.

¹⁰ Kinnevcî, *Fethu’l-Beyân*, 6: 388; Ebû İshâk Ahmed es-Sa’lebî, *el-Kesf ve’l-Beyân Tefsîru’s-Sa’lebî*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr (Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabi, 2002), 5: 247; Ebu Muhammed Huseyin b. Mesûd el-Begavî, *Meâlimu’t-Tenzîl*, thk. Komisyon, (Riyâd: Dâru Tayyibe, 1989), 4: 267; Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-Munîr fî’l-Akîdeti ve’s-Şer’ati ve’l-Menhec* (Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 2009), 7: 50; Ebu’l-Leys es-Semerkindî, *Bahru’l-‘Ulum Tefsîru’s-Semerkindî* (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1993), 2: 173; Celaluddîn Abdurrahmân Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî’t-Tefsîri bi’l-Mensûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Turkı (Kâhire: Merkezû Hicr li’l-Buhûs ve’d-Dirâsâti’l-Arabiyye ve’l-İslâmiyye, 2003), 8: 308; İsmâil Hakkı Bursevî, *Tefsîru Ruhî’l-Beyân* (İstanbul: el-Matba’atu’l-‘Usmâniyye, 1330), 4: 306.

lerini kaybetmiştir. Bu süre sonunda Yûsuf (as) babasına gömleğini gönderdiğinde, gömleği taşıyan kabile Mısır'dan ayrılırken Yakup (as) oğlu Yûsuf'un gömlekteki kokusunu Mısır ile Kenan bölgesi arasındaki 80 fersah¹¹ bir uzaklıktaki mesafeden almıştır.¹² Tefsirlerde aktarılan malumata göre bu gömlek, ilk defa İbrahim'e (as), ateşe atılırken Cebrail tarafından giydirilmiştir.¹³ Böylece bu gömlek, İbrahim'i ateşte yanmaktan korumuştur.¹⁴ Daha sonra İbrahim (as) bu gömleği oğlu İshâk'a (as), o da oğlu Yakub'a (as), o da oğlu Yûsuf'a (as) vermiştir. Tefsirlerde Yakub'un (as) bu mesafeden oğlunun kokusunu alabilmesi, gömleğin cennetten gelmiş olması ile gerekçelendirilmektedir.¹⁵ Sonuçta Yûsuf'un gömleği babasına ulaştı-

¹¹ Bu bilginin isrâiliyat ile olan ilişkisi hakkında bir değerlendirme için bkz. Rahmet b. Sa'd, *er-Rivâyâtü'l-İsrâiliyye*, 127. Seyyid Kutub, bu mesafeyi tayin eden ne bir ayet ne de bir hadis bulunduğunu ifade etmiştir. Bk. Seyyid Kutub, *Fizilâli'l-Kur'an*, trc. Bekir Karlığa (İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.), 8: 476.

¹² Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukâtil*, thk. Abdullah Mahmud Şahhâte (Beyrût: Müessesetu't-Târihi'l-'Arabî, 2002), 2: 349; Ebu'l-Kâsım 'Abdulkerim b. Hevâzin b. 'Abdulmelik Kuşeyri, *Letâifu'l-İşârât Tefsîru'l-Kuşeyri* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2007), 2: 92; Begavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, 4: 275; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, 5: 255; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. 'Umer Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakaiki Gavâmidit-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvil fî Vucûhi't-Tenzîl*, thk. 'Adil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavviz (Riyâd: Mektebetu'l-Ubeykân, 1998), 3: 323; 'Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, (Riyâd: Mektebetu Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1997), 7: 2197; Nasiruddin Ebî Saîd Abdillâh b. 'Umer b. Muhammed el-Beyzâvî eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl* (İstanbul: Dersâadet, ts), 1: 495; Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl*, 2: 237; İbn Ebî's-Su'ûd, *İrşâdu'l-'Akli's-Selîm*, s: 186; Nisâbü'rî, *Garâibu'l-Kur'ân*, 4: 123; Alâuddîn Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hâzin, *Lubâbu't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 3: 414; Ebu Abdillâh Muhammed b. 'Umer Fahreddin Râzî, *Tefsîru'l-Fahru'r-Râzî Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981), 18: 212; Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, 8: 327.

¹³ Söz konusu gömleğin Cebrail ile cennetten İbrahim'e getirildiği ve ondan sonra da zürriyetine miras kaldığı inancı hakkında her hangi bir ayet veya sahih bir rivayetin bulunmaması sebebiyle eleştirilmiştir. Bk. 'Abdulkerim el-Hatib, *el-Kasasu'l-Kur'âni fî Mantûkîhi ve Mefhûmihi*, (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1975), 483.

¹⁴ Kimi tefsirlerde bunun mümkün olmayacağı, zira gömleğin sadece vücudun belli bir kısmını örtebileceği ama el, ayak, baş gibi vücudun diğer kısımlarının açıkta kalacağı için ateşten koruyamayacağı düşüncesiyle eleştirilmiştir.

¹⁵ Örneğin bk. Hâzin, *Lubâbu't-Te'vîl*, 3: 413-414. Ayrıca kimi tefsirlerde bu gömleğin kokusunu Yakub'un (as) hemen yakındaki bir kuyudan alamamış iken nasıl olur da 80 fersah uzaktan alabilir veya kardeşleri o gömleği kana bulayıp babalarına getirmiş iken, nasıl olur da Yûsuf'un gönderdiği gömlek sözü edilen gömlek olabilir, şeklinde itirazlarda bulunulmuştur. Kezâ Seâlebî, İbn 'Atiyye ve İbn Cüzey söz konusu gömleğin cennetten gelmiş olmasını tutarlı bulmaz ve gömle-

rıldığında, müjdecî onu babasının yüzüne sürer¹⁶ ve derhal Yakub'un (as) gözleri eskisi gibi görmeye başlar.

Ancak tefsirlerde Yakub'un (as) gözleri ile ilgili durum hakkında bir başka ihtimalden daha bahsedilmektedir. Buna göre risalet görevini deruhte etmekte acziyet meydana getirecek bir körlüğün Yakup (as) hakkında söz konusu olamayacağı, ancak çok ağlamaktan kaynaklanan bir görme zafiyetinin söz konusu olabileceği ve Yûsuf'un gömleğiyle gelen müjdecinin verdiği haberle oğlunun hayatta olduğu ve ona kavuşacağı sevinciyle gözlerindeki zafiyetin kaybolmuş olabileceğinden bahsedilmektedir.¹⁷

Nitekim son zamanlarda bu hususun güçlü bir ihtimal olduğunu ve tıp literatüründe bunun örneklerinin mevcut bulunduğunu ifade eden bir yazı kaleme alınmıştır. Söz konusu makaleye göre Yakub'un (as) gözleri konusunda başına gelen tıp dilindeki "santral seröz koriyoretinopati" (SSKR) ismindeki bir göz hastalığıdır. Yakın bir akrabanın ağır hastalığı, vefatı, ekonomik iflas, boşanma gibi psikolojik travmalar bu rahatsızlığı tetikleyen bazı sebeplere dendir. Hastalık kendisini ani başlayan bulanık görme şikâyetleriyle belli etmekte ve çoğunlukla kendiliğinden düzelebilmektedir. Hastalar,

ğın cennete ait değil, dünyaya ait diğer gömleklerden bir gömlek olduğunu ifade eder. Bk. Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebi Zeyd es-Se'âlebi, *el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997), 3: 350; Ebû Muhammed 'Abdulhak b. Gâlib İbn 'Atiyye el-Endelusî, *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l-'Azîz*, thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfi Muhammed (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 3: 278; Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed İbn Cüzey, *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 1: 426.

¹⁶ Bazı tefsirlerde gömleği yüzüne sürenin müjdecî değil, Yakub'un (as) kendisi olduğu ihtimalinden bahsedilir. (Örneğin bk. es-Semîn, *ed-Durrul Masun*, 6: 557; Ebû 'Adil 'Umer b. 'Ali 'Adil ed-Dımaşkı, *el-Lubab fî Ulûmi'l-Kitab* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 11: 210.) Ancak ayetteki fâ-i tâkibiye, yüzüne koyanın babası olması ihtimalini zayıflatmaktadır. Zira müjdecî için getirilen fâ-i tâkibiye sözün sıyak ve insicamında "elkâ" fiilinin nispetini müjdecîye yönelik olmasını daha anlamlı ve makul kılar. Nitekim tefsirlerde genel bir kanaat olan bu hususun zahir olduğunu ifade eden Ebu Hayyân, Yûsuf Suresi'nin 93. ayetinde Yûsuf'un (as) kardeşlerine "fe-elkûhu" demesini de delil göstererek surenin 96. ayetindeki "elkâhu" fiilindeki zamirin müjdecîye râci olduğunun çok açık olduğunu ifade etmiştir. Bk. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, 5: 340.

¹⁷ Örneğin bk. Ahmed Mustafa el-Merâgî, *Tefsîru'l-Merâgî* (Mısır: Matba'atu Mustafa el-Bâbi, 1946), 13: 36.

kontrast duyarlılığındaki zafiyeti genellikle ‘görüntüde matlaşma’ şeklinde tarif ederler. SSKR çoğunlukla erkeklerde görülen, psiko-sosyal stres sonrası meydana gelen ve bulanık görme belirtisi ile kendisini gösteren bir rahatsızlık olup gözün retina kısmında meydana gelen bir yırtık (dekolman) ve oluşan ödem sonucunda gözde beyazlanmaya (ağarmaya) sebep olan bir göz rahatsızlığıdır. SSKR hastaları görme duyularını tamamen kaybetmiş olmayıp görmede matlık ve zafiyet içinde olan hastalardır. Bu tam da Kur’ân’da ifade edilen “ve’byaddad” ifadesinin karşılığıdır. Kaldı ki Kur’ân’da körlüğü ifade etmek için genellikle kullanılan “a’mâ” tabiri, Yakub’un (as) gözleri hakkında kullanılmamıştır.¹⁸ Bunun yerine “ve’byaddad” ifadesi kullanılmıştır ki bu ifade, Yakub’un gözlerinin kör olmadığını, ancak görmede bir zafiyetin meydana geldiğini ifade eder. Nihayetinde Yakup (as), oğlu Yûsuf’un hayatta olduğunu, dolayısıyla ona kavuşmasının mümkün hale gelmesi üzerine duyduğu büyük sevinç üzerine, gözlerinde oluşan bu geçici görme zafiyeti kaybolmuştur.¹⁹

Tıpta da karşılığı olduğu anlaşılan bu durum, daha önce de ifade edildiği üzere tefsirlerde muhtemel bir husus olarak değerlendirilmiştir. Bu cümleden olarak örneğin Zemahşeri’nin, “Zayıf da olsa görebiliyordu.”²⁰ yorumu ile Mâverdi’nin “Çok ağlaması nedeniyle gözlerinde görme zafiyeti oluştu.”²¹ şeklindeki benzer açıklamaları Vahidi;²² Ebu’l-Ferec İbnu’l-Cevzî;²³ Fahreddin Râzî;²⁴

¹⁸ ‘A’mâ kelimesi, Kur’ân’da hem körlük, hem de kalbî körlük anlamında kullanılmıştır. Fiziki körlük anlamında kullanılan ayetlere örnek: Nûr, 24/61; Feth, 48/18; ‘Abese, 80/2. Kalbin körlüğü anlamında kullanılan ayetlere örnek: En’âm, 6/50; Hüd, 11/24; Ra’d, 13/16; Tâhâ, 20/125.

¹⁹ Zeki Bayraktar, “Yûsuf’un Gömleği ve Yakup’un Gözü”, Kitap ve Hikmet Dergisi 19 (Ekim – Kasım – Aralık 2017): 66-69. Yazar, ilgili makalesinde bu vakaların örneklerine dair yapılan tespit ve çalışmaların ayrıntılarını vermektedir. Ayrıca bk. Merâgî, *Tefsîru’l-Merâgî*, 13: 36 vd.

²⁰ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 3: 316.

²¹ Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el- Mâverdi, *en-Nuket ve’l-Uyûn Tefsîru’l-Mâverdi* (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, ts), 3: 69-70.

²² Ebu’l-Hasan ‘Ali b. Ahmed b. el-Vâhidî, *et-Tefsîru’l-Basîd*, thk. Muhammed b. Sâlih b. Abdullâh el-Fevzân (Riyâd: Câmi’atu’l-İmâm b. Su’ûd el-İslâmiyye, 1430), 12: 214.

²³ Ebu’l-Ferec Cemaluddîn Abdurrahmân b. Ali İbnu’l-Cevzî, *Zâdu’l-Mesîr fî İlmi’t-Tefsîr* (Beyrût: el-Mektebetu’l-İslâmî, 1984), 4: 270.

Beyzâvî;²⁵ İbn Cüzey;²⁶ Ebû Hayyân;²⁷ Hâzin;²⁸ Ebu's-Suûd;²⁹ Âlûsî;³⁰ Merâgî³¹ gibi müfessirler de tefsirlerinde dile getirmişlerdir.

Kuşeyrî ise *er-Risâle*'sinde aslında Yakub'un gözlerinin kör olmadığını; zira Allah Teâlâ'nın olayı tasvir ederken "kör oldu" (amiye) kelimesini kullanmadığını ve fakat olup bitenin aslında Yakub'un oğlu Yûsuf'a olan yoğun sevgisi nedeniyle gözlerinin Yûsuf'tan başkasını görmediğini ifade etmek için "ve'byaddad" ifadesini kullandığını belirtmiştir.³²

Tevrat'ta Yûsuf Kıssası ve Yakup (as)

Tevrat'ta Yakub'un (as) gözlerini kaybettiği ve kör olduğuna dair bir malumat bulunmaz. Bu yüzden Yûsuf'un (as) babasına gözlerinin yeniden görür hale gelmesi için bir gömlek gönderdiği bilgisine de yer verilmez. Tevrat'ta kısma şu şekilde geçmektedir.

"Yûsuf'un kardeşleri Mısır'dan ayrılıp Kenan ülkesine, babaları Yakub'un yanına döndüler. Ona, «Yûsuf yaşıyor!» dediler, «Üstelik Mısır'ın yöneticisi olmuş.» Babaları donup kaldı, onlara inanmadı. Yûsuf'un kendilerine bütün söylediklerini anlattılar. Kendisini Mısır'a götürmek için Yûsuf'un gönderdiği arabaları görünce, Yakub'un keyfi yerine geldi. «Tamam!» dedi, «Oğlum Yûsuf yaşıyor. Ölmeden önce gidip onu göreceğim.»³³

Görüldüğü üzere Tevrat metninde Yakub'un (as) gözlerinin kör

²⁴ Fahreddin er-Râzî, *Tefsîru'l-Fahri'r-Râzî/Mefatîhu'l-Gayb*, 18: 200.

²⁵ Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 1: 493.

²⁶ İbn Cüzey, *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*, 1: 424.

²⁷ Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân el-Endelusi, *Tefsîru'l-Bahri'l-Muhîr* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 5: 333.

²⁸ Hâzin, *Lubâbu't-Te'vîl*, 3: 405.

²⁹ Ebu's-Suûd b. Muhammed İmâdî, *İrşadu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm/Tefsîru Ebi's-Su'ûd*, thk. Abdulkadir Ahmed 'Atâ (Riyâd: Mektebetu'r-Riyâdî'l-Hadise, ts.), 3: 181.

³⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 13: 40.

³¹ Merâgî, *Tefsîru'l-Merâgî*, 28.

³² Kuşeyrî, *Letâifu'l-İşârât*, 2: 88.

³³ Tekvin 45:1-28. Yûsuf Kıssası özelinde Kur'an ve Tevrat arasındaki farklılıklar için bk. Mustafa Ünver, "Yûsuf Kıssası Açısından Ahd-i Atik ve Kur'an-ı Kerîm'e Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Diyanet İlmî Dergi* 37/2 (2001): 73-108.

olduğu yönünde bir kayıt bulunmamaktadır.³⁴

Kıssa Çerçevesinde Yakub'un (as) Gözlerinin Durumu

Tefsirlerde genel bir kanaat olarak Yakub'un (as) gözlerinin ağlamaktan dolayı kör olduğu kabulü yanında, yukarıda da işaret edildiği üzere gözlerinin kör olmadığı, ancak görme yetisinde bazı zafiyetin gerçekleşmiş olma ihtimaline dair yapılan yorumlar bulunmaktadır. Bu iki farklı anlayış, konuya ilişkin ayetlerin söz konusu ihtimalleri ne oranda desteklediğini araştırmayı gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede kıssanın anlatıldığı Yûsuf Suresi ayetlerinde, Yakub'un (as) gözlerinin gerek tamamen gerekse kısmen görme zafiyeti içerisinde olması ihtimalleri irdelenerek ayetlerin gerçekte ifade ettikleri anlama dair farklı bir yaklaşımın imkânı üzerinde durulacaktır.

Peygamberlerin Sabrı

Peygamberlerin taşıdığı sıfatlar arasında genellikle sabır sıfatı pek zikredilmez.³⁵ Oysa Maturîdî'nin de dediği gibi sabır, peygamberlerin aslı sıfatlarından birisidir. Öyle ki sabrın ihtiva ettiği altı hasletinden üçü, insanlardan farklı olarak sadece nebilerde bulunur.³⁶ Risalet görevlerini bu hasleti muhtevi bir şekilde yerine getiren önceki nebiler gibi son nebi olan Hz. Muhammed'e bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(Ey Muhammed!) Sabır ve sebat sahibi elçiler gibi sen de Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zor-

³⁴ Burada Yakub'un (as) gözlerinin durumu hakkında Tevrat'tan malumat verilmesi, konunun mahiyetine dair son sözün söylenmesi veya belirleyici hükmün ortaya konulması anlamında olmayıp Tevrat'taki mevcut durumun görülmesine, durum tespitine yöneliktir.

³⁵ Örneğin bk. Yûsuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34: 257-262.

³⁶ Ebu Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el- Mâturîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 9: 260. Maturîdî'nin verdiği bilgiye göre bu üç husustan birincisi zalim, zorba firavunlara, krallara ve ekâbirlere karşı ilahi mesajı tebliğ için görevlendirilmiş olmaları ve bu görevlerini terk etme gibi bir seçeneğe sahip olmamaları; ikincisi, toplumdan gelebilecek her türlü ezâ, cefâ ve zulme karşı göğüs gerip sabretmeleri, toplumu terketmemeleri, üçüncüsü ise halkın her türlü zulmüne rağmen onlara bedduada bulunmamaları. Ayrıca bk. Muammer Esen, *Kur'an'da Peygamberlik* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2012), 112-113.

luklara göğüs ger.” (Ahkâf, 46/35) Mukâtil burada bahsedilen peygamberler arasında Yakub’un da bulunduğunu ifade etmiştir.³⁷ Aynı kanaati tefsirinde paylaşan Maturîdî, isimler konusunda ihtilafın olduğu kaydını da düşmüştür.³⁸ Bununla birlikte, gerek Yûsuf (as) ve gerekse Bünyamin hakkında kardeşlerinin getirdiği acı haberlerin her birisinde “Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir.” (Yûsuf, 12/18, 83) sözlerinde Allah Teâlâ’nın Yakub’u tekzip etmeyişi, onun sabırlı bir nebi olduğu gerçeğini destekler mahiyettedir.

Tefsirlerde her ne kadar Yûsuf’un ardından Yakub’un (as) yıllarca ağladığı ifade ediliyor olsa da, Kur’ân’da Yûsuf’un öldürüldüğü haberi karşısında Yakub’un (as) son derece metanetli bir duruş sergilediği ifade edilmekte ancak Bünyamin’in alıkonulma haberini alana kadar ağladığına dair her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Keza Bünyamin hakkındaki haberin hemen akabinde, “Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah’a arz ediyorum.” (Yûsuf, 12/86) diyerek içinden geçtiği imtihanda karşılaştığı sıkıntılara sabır göstererek içindeki derdi çevresinde bulunanlara aktarmamış olması, onun ne denli sağlam bir sabra ve inanca sahip olduğunu gösterir. Yakub’un (as) bu metanetli duruşunu betimleyen ifadelerden birisi de ayette geçen “kezîm” kelimesidir. Zira bu kelime, Yakub’un derdini, hüznünü içinde tuttuğu, derdinin sabır sınırlarından taşmadığını ve böylece kimseye dert yanmadığını göstermektedir. İşte bu ayrıntıdan dolayı olsa gerek, müfessir Zemahşerî “Ben Allah’ın Yakub’u hüznünden dolayı azarladığına dair Kur’ân’da bir ifade görmedim.” demiştir.³⁹

Yakub’un (as) ilâhî takdir ve teyide mazhar olmuş olan bu *sabr-ı cemîl*’i göz önüne alındığında, gerek gözlerinin tamamen kör

³⁷ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukâtil*, 4: 31-32; Begavî, *Meâlimu’t-Tenzîl*, 7: 272.

³⁸ Maturîdî, *Te’vilâtu Ehli’s-Sünne*, 9: 260. Bazı müfessirler *ulu’l-azm* olmayan nebinin bulunmadığını, hepsinin de bu özelliğe sahip olduğunu söylemişlerdir. Örneğin İbn Zeyd, “Bütün nebiler *ulu’l-azm* sahibidir. Allah Teâlâ’nın gönderdiği her nebi azim, kararlılık, cesaret, bilgelik, kıvrak zekâyaya sahiptir. Ayette geçen “min” harf-i cerri teb’iz için değil, cins içindir.” demiştir. Bk. Begavî, *Meâlimu’t-Tenzîl*, 7: 272.

³⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 317-318.

olduğu ve gerekse kimi rivayetlerde de ifade edildiği üzere 80 yıl⁴⁰ ağlamaktan dolayı gözlerinin görme yetisinde zafiyetin oluştuğu düşüncesi, izahı yapılan ayetlerin mefhumu ile uyumlu görünmemektedir. Zira Yakub'un (as) başına gelen sıkıntı ve belalar nedeniyle (ki bunlar onun için bir imtihandır) gözlerini kaybedecek derecede ağlamasının, onun bu musibetler karşısındaki dirayetini betimleyen ayetlerdeki "sabr-ı cemil" tanımlaması ile bağdaşması mümkün değildir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (as), oğlu İbrahim'in vefatı üzerine ağlamasından dolayı yanında bulunanların şaşırması üzerine, "Kalp hüzünlenir, gözler yaşarır. Biz Rabbimizin razı olduğundan başkasını söylemedik. Ey İbrahim, bizden ayrılışından dolayı mahzunuz."⁴¹ demiş, vefat edenin ardından duyulan hüzün sebebiyle kişinin ağlamasında dinen bir sakınca olmadığını belirtmiştir.⁴² Hz. Peygamber evladının vefatı üzerine gözlerini kaybedecek derecede ağlamamış, yıllarca yas tutmamış iken, Yakub'un (as) ölmediğinden emin olduğu ve bir gün mutlaka kendisine kavuşacağını bildiği oğlu Yûsuf için 70-80 yıl gözyaşı döküp gözlerini kaybedecek derecede kendini heder etmiş olması, onun nebi vasfı ile bağdaşmamaktadır. Nitekim kıssanın anlatıldığı surenin 68. ayetinde: "Şüphesiz Yakup, kendisine verdiğimiz ilim sayesinde her şeyin Allah'ın iradesine uygun olarak gerçekleştiğini iyi biliyordu." (Yûsuf, 12/68) şeklindeki ayrıntı, gerek içinde bulunduğu durumun bir imtihan vesilesi olduğunu ve gerekse hayatta olduğunu bildiği oğluna mutlaka kavuşacağını bildiğine işaret etmektedir. Şu halde Yakub'un bu basiret ve sabrının Kur'an'da doğrulanmış olması, onun gözlerini kaybedecek derecede kendisini hırpaladığı ve benzeri anlatımlarla örtüşmemektedir. Kaldı ki ayette *sabr-ı cemil* göstereceğini açıkça dile

⁴⁰ Kinnevcî, *Fethu'l-Beyan*, 6: 388; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, 5: 247; Begavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, 4: 267; Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Munîr*, 7: 50; Ebu'l-Leys Semerkandî, *Bahru'l-Ulum*, 2: 173; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 8: 308; Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, 4: 306.

⁴¹ Buhârî, "Cenâiz", 43-45.

⁴² Ayrıntı için bk. Muhammed Mutevellâ eş-Şa'râvî, *Tefsîru's-Şa'râvî* (Mısır: Ezher Mecme'u'l-Buhûs el-İslâmiyye, 1991), 11: 7047.

getirmektedir. Bu durum, tefsirlerde geçen Yakub'un (as) gözlerine dair her iki yorumun da sorunlu olabileceğini ortaya koymaktadır.

Mucize İmtiyazı

Tarih boyunca insanlar, kendilerine gönderilen elçilerin risalet davalarında haklılıklarını ispat etmek için kendilerinden mucizeler istedikleri malumdur. Kur'an'da elçilere verilen bu mucizelerden örnekler bulunmaktadır.⁴³ Kur'an'ın bu anlatımlarına bakıldığında, mucizelerin, gönderilen elçilerin kendi inisiyatifinde olmadığı, Allah Teâlâ'nın elinde olduğu ve ancak O'nun dilemesi ile elçinin elinde tezahür edebileceği vurgulanmaktadır. Bu hususu Allah Teâlâ, son elçisi Muhammed (as) üzerinden şu şekilde ifade etmektedir: "(Ey Muhammed!) De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım." (En'âm, 6/50)

Müfessirler, yukarıdaki ayette geçen "Allah'ın hazineleri benim yanımda değildir." ifadesi ile kastedilenin, müşriklerin peygamberimizden onun elçiliğine dair delil olarak istedikleri "Yerden bize bir pınar fişkırtmadıkça, yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça, yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmediğimiz, yahut altından bir evin olmadıkça, ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, göğe çıktığına da inanacak değiliz."⁴⁴ şeklindeki meydan okumalarına karşılık mucize göstermenin Hz. Peygamberin kendi inisiyatifinde değil, ancak Allah'ın kudret ve dilemesine bağlı olduğuna dair verilmiş bir cevap olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁵ Mâturîdî bu konuda o kadar emindir ki

⁴³ Örneğin bk. Tâhâ, 20/65-70; Âl-i İmrân, 3/49.

⁴⁴ İsrâ, 17/90-93. Diğer ayetler için bk. Ankebût, 29/50-51; En'âm, 6/7-8, 35, 50, 109, 111; Nisa, 4/153; Bakara, 2/118; Hicr, 15/6-7, 14-15; Kasas, 28/48-49; Ra'd, 13/7, 27-28; A'râf, 7/203; Yûnus, 10/20; Enbiyâ, 21/5-6; Şuarâ, 26/3-4; Furkân, 25/21.

⁴⁵ Mâturîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, 4: 88; Reşîd Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm/Tefsîru'l-Menâr* (b.y.: y.y., 1947), 7: 421-422; Süleyman Ateş, *Yüce*

ayette kastedilenin mucize isteklerinin peygamberin elinde olmadığına yönelik verilen cevap olduğuna dair yemin eder.⁴⁶

Mucizelerin verilmesinin Allah'ın kudret ve dilemesine bağlı olduğuna vurgu yapan şu ayetler de aynı gerçeği dile getirmektedir: “(Müşrikler) kendilerine bir mucize gösterildiği takdirde ona mutlaka inanacakları hususunda çok büyük yeminler ettiler. (Ey Peygamber!) De ki onlara: ‘Mucize göndermek Allah'ın elindedir.’ O kafirler, istedikleri türden mucize gelse bile yine inanmazlar; bunu fark etmiyor musunuz?!” (En’âm, 6/109); “(Müşrikler), ‘Muhammed’e rabbinden mucizeler indirilmesi gerekmez miydi?’ diyorlar. (Ey Peygamber!) De ki onlara: ‘Mucize indirmek Allah'ın elindedir: (dolayısıyla bana bir mucize verilip verilmeyeceği de yalnız O’nun bileceği bir iştir). Ben sadece sizi açıkça uyan bir elçiyim.” (Ankebût, 29/50. Ayrıca bk. Yûnus, 10/20.)

Kendisinden iman etmeleri için ısrarla mucize talebinde bulunan kavmine bir mucize gösterme konusunda arzulu olan peygamberimizi adeta azarlayan şu ayet, mucize göstermenin peygamberlerin elinde olmadığını açıkça göstermesi açısından dikkat çekicidir: “(Ey Peygamber!) Şayet onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirdi. O halde sakın cahillerden olma!” (En’âm, 6/35); “Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın! Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de ona boyunları eğilip (baka) kalırlar.” (Şuarâ, 26/3-4)

Buradan çıkan sonuca göre risaleti inkâr edenlere karşı mucize gösterme konusunda peygamberler imtiyaz sahibi değillerdir. Şu halde Yûsuf (as) kardeşlerine kendi kimliğini aşikâr eyledikten son-

Kuran'ın Çağdaş Tefsiri (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1989), 3: 150; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (b.y.: Eser Neşriyat, 1979), 3: 1937-1938.

⁴⁶ Mâturidî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, 4: 88.

ra, “Bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne koyun, görür hale gelsin ve bütün ailenizi alıp bana getirin.” (Yûsuf, 12/87-93) şeklindeki sözünü, Yûsuf’un (as) bir mucizesi olarak anlamak, isabetli bir yaklaşım olarak görünmemektedir. Zira bu cümleyi mucize olarak anladığımızda, Yûsuf’un (as) bu ifadesinden onun gerek zaman ve gerekse zemin açısından mucize gösterme konusunda tam bir imtiyaza sahip olduğu sonucu çıkmaktadır. “Bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne koyun, görür hale gelsin.” Oysa bu durum, Kur’ân’ın mucize konusundaki anlatımlarıyla bağdaşmamaktadır.⁴⁷

⁴⁷ Söz konusu ayetin ifadesinden de açıkça anlaşılacağı üzere Yûsuf (as) geleceğe ait bir husus üzerinde konuşmaktadır. Şayet tam tersi olsa, yani geçmişte olup bitmiş bir olay üzerinden konuşmuş olsa, yaptıklarını bir mucize olarak anlamakta sorun olmazdı. Tıpkı İsa’nın (as) şu sözlerinde olduğu gibi: “İsa onlara şöyle diyecek: ‘Şurası muhakkak ki ben size Rabbinizden mucizeler getirdim. Gözünüzün önünde çamurdan bir kuş sureti yapıp ona üflüyorum. O da Allah’ın izniyle canlı bir kuş oluyor. Yine ben Allah’ın izni ve iradesiyle, doğuştan körleri ve cüzzam hastalarını iyileştiriyor ve hatta ölüleri diriltiyorum. Ayrıca evlerinizde ne yiyip içtiğinizi ve ne sakladığınızı size haber verebiliyorum.’” (Âl-i İmrân, 3/49) Bu ayette İsa (as), Yahudi toplumuna yapmış olduğu daveti sürecinde risaleti hakkında göstermiş olduğu mucizeleri sıralamaktadır. Nitekim söze “Şurası muhakkak ki ben size Rabbinizden mucizeler getirdim.” (Kad ci’tukum bi-âyetin min rabbikum.) diyerek başlamakta ve geçmiş zaman formundaki bu ifade, bir sonraki ayette bir daha tekrarlanmaktadır. Yine ayette bütün bu mucizelerin Allah’ın izni ve iradesinden sonra gerçekleştiği iki kez, Maide Suresi 110. ayette ise her bir mucizenin ardından dört kez mütemadiyen tekrarlanması, İsa’nın (as) mucize göstermek konusunda bir imtiyaza sahip olmadığını, aksine her bir mucizenin Allah’ın izninden sonra gerçekleştiğini açıkça göstermesi açısından vurgulu bir ifadeye sahiptir. Şayet böyle bir imtiyaz söz konusu olsa idi, havarilerin kendisinden istedikleri sofraya için Allah Teâlâ’dan bu anlık isteğin kabulü için duada bulunma faslına geçmez, arzu edilen mucizeyi onlara gösterirdi. Ancak İsa (as) bu mucize için Hz. Allah’a dua etmiş, gerçekleşmesi için istekte bulunmuştur. (Mâide, 5/112-115) (İsa’nın (as) bahsini yaptığı bu mucizelerden örneğin içlerinde Sâm b. Nûh’un da dâhil olduğu dört kişiyi diriltmesi, çamurdan yarasa yaratması ve diğer mucizeleri ile ilgili rivayetler için örneğin bk. Kurtubî, *el-Câmi*, 5: 143-144; Muhammed b. ‘Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr* (Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, 2007), 219.) Öte yandan Yûsuf’un (as), zindan arkadaşlarına söylemiş olduğu; “Bugünkü yemeğiniz önünüze gelmeden ben sizin rüyanızı te’vil ederim. Bu bana rabbimin öğrettiklerindedir.” (Yûsuf, 12/37) şeklindeki sözleri de bu meyanda önemlidir. Burada henüz ortada olmayan bir mucizenin gerçekleştirilebileceği iddiası bulunmamaktadır. Bilindiği üzere Yûsuf (as), zindan arkadaşları gibi Mısır melikinin de rüyasını te’vil etmiş ve rüya sahiplerinin akıbetlerinde nelerle karşılaşacaklarını onlara haber vermiştir. Zindan arkadaşlarını dinledikten sonra onların akıbeti hakkında Allah Teâlâ’dan vahiy almış olması kuvvetle muhtemeldir. Aksi halde kendisine vahiy gelmeden Yûsuf’un (as) gayb olan bir konuda konuşmuş olduğu iddia edilmiş olur ki bu düşüncenin onun risalet

Ayrıca mucizelerin peygamberlere, onların risaletini inkâr eden toplumlara karşı verildiği bilinen bir husustur. Yûsuf'un (as) babasına karşı böyle bir mucize göstermesi mantıklı görünmemektedir. Zira babası da kendisi gibi bir nebidir. Öte yandan şayet bu bir mucize ise, Yakub'un (as) evi içinde gerçekleşecek bir mucizeyi göstermek yerine, zaten yanına davet ettiği babasının Mısır'a gelmesini bekleyip ülke insanlarının imanına vesile olacak bir ortamda gerçekleştirilmesi daha hikmetli olmaz mıydı? Keza mucizenin muhatapta tesirini bir nebi garanti edebilir mi? Örneğin Musa (as), İsa (as) gibi Kur'ân'da mucizesinden bahsedilen nebiler kendilerinden istenilen mucizeleri göstermişler ve fakat onlar bu mucizeleri gösterdiklerinde muhatapları her mucizede olduğu gibi yine "büyüledik" demiş ve iman etmemişlerdir. Bu durum, mucize gösteren nebinin muhataplar üzerinde bir tesir garantisine sahip olmadığını gösterir. Oysa Yûsuf Peygamber babasının görür hale geleceği konusunda emin görünmektedir: "Bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne koyun, görür hale gelsin." (Yûsuf, 12/93) Şu halde bu hususlar, ayetin bir mucize çerçevesinde anlaşılmasının isabetli bir yaklaşım olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla tefsir ve meallerde kıssanın ilgili kısmının olağanüstü haller olduğuna dair algıların oluşmasında, Yakub'un (as), oğlu Yûsuf'un kendisine gönderdiği gömleğin kokusunu almasına dair getirilen yorumların ve yine buna bağlı ola-

göreviyle bağdaşması mümkün değildir. Bu gerçeği Peygamberimiz üzerinden ifade edecek olursak; kendisine rûh, Ashâb-ı kehf ve Zülkarneyn hakkında soru soranlara "Bu sorularınızın cevabını size yarın açıklayacağım." demesi üzerine Allah Teâlâ: "Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiçbir şey için 'Bunu yarın yapacağım.' deme." (Kehf, 18/23-24) şeklinde buyurarak (gayba taalluk eden sorulara cevap vermemiş olmasına rağmen) Peygamberimizi ikaz etmiş, vahyin ne zaman ve hangi içerikte geleceği konusunda ilahî iradenin gözetilmesi gerektiğini ona hatırlatmıştır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 15: 224; Nisâbüri, *Garâibu'l-Kur'ân*, 4: 420; Kurtubî, *el-Câmi'*, 13: 249-250) Dolayısıyla Yûsuf'un (as) rabbinden bir malumat beklemeden gaybi bir konuda konuştuğunu söylemek, doğru görünmemektedir. Kaldı ki kendisi de zindan arkadaşlarına rüyalarının te'vilini yemekten önce yapabileceğini söylemesinin hemen akabinde; "Bu, bana rabbimin öğrettiklerindedir." (Yûsuf, 12/37) kaydını düşerek söylediklerinin kendisine ait bir malumattan değil, Allah Teâlâ'dan aldığı vahiy ile olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bu ayetler, konumuz olan söz konusu ayete dair çıkarımlarımızla çelişiyor değildir.

rak söz konusu gömleğin cennetten gelmiş olmasına yönelik rivayetlerin katkısı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Gözlerin Ağarması (Ve'byaddad aynâhu)

Yakup (as), Bünyamin'in de aralarında olduğu oğullarını Mısır'a göndermiş, ancak dönüşte aralarında Bünyamin'i göremeyince sebebini sormuş, oğulları da ona kardeşlerinin hırsızlık yaptığını ve bu yüzden Mısır'da alıkonulduğunu söylemesi üzerine, aralarında şu konuşma geçmiştir: "Hayır! Nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir.⁴⁸ Çünkü O her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir. (Sonra Yakup) onlardan yüz çevirdi. 'Vah Yûsuf'um vah!' diye iç çekti ve üzüntüsünden gözleri ağardı, kederini içine gömdü. Oğulları ona şöyle dediler: 'Baba! Vallahi sen 'Yûsuf'um' diye diye kederinden perişan olacak yahut ölüp gideceksin.' Yakup da şöyle dedi: 'Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah'a arz ediyorum. Ayrıca ben Allah'tan sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum.'" (Yûsuf, 12/83-86)

Tefsirlerde "gözlerin ağarması" ifadesi, genel olarak iki şekilde yorumlanmıştır: Bunlardan birincisine göre aşırı ağlamaktan dolayı Yakub'un (as) gözlerinin tamamen kör olması, ikincisine göre ise sürekli ağlamasından dolayı gözlerinde görme zafiyetinin oluşması şeklindedir. Bu hususa açıklık getirmesi açısından yukarıdaki baba ve oğulları arasında geçen konuşmaya bakıldığında, şu hususları tespit etmek mümkündür: Yakup (as) Bünyamin'in hırsızlık yaptığını dair habere inanmadığı için oğullarına nefislerinin kendilerine kötü bir iş yaptırdığını, kendisinin bu acıya sabır göstereceğini söyledikten sonra onlara sırtını dönüp Yûsuf'a olan özlemine dile getirir ve ardından hüznü nedeniyle gözleri ağarır. Şayet buradaki "ağarma/beyazlanma" ifadesi ile gözlerinin kör olmasından bahsedilmiş olduğunu var sayarsak, bu varsayımı devam eden diyalogda gör-

⁴⁸ Tefsirlerde genellikle bunların Yûsuf, Bünyâmîn ve Rûbîl olduğu ifade edilmiştir. Örneğin bk. Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân* (Kâhire: Dâru Hicr, 2001), 13: 292.

memiz mümkün olacaktır. Zira Kur'an bu diyalogun devamını da vermekte, dolayısıyla o esnada neler olduğunu anlamamıza imkân tanımaktadır. Diyalogun devamına baktığımızda “gözleri ağaran” babalarına oğullarının cevabı şu şekilde olmuştur: “‘Baba! Vallahi sen ‘Yûsuf’um’ diye diye kederinden perişan olacak yahut ölüp gideceksin.’ Yakup da şöyle dedi: ‘Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah’a arz ediyorum. Ayrıca ben Allah’tan sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum.’” (Yûsuf, 12/85-86) Bu diyalogda Yakub’un (as) gözlerinin kör olmasından dolayı meydana gelmesi gereken bir infial bulunmadığı gibi, babaları hakkında duydukları kaygı arasında onun gözlerini kaybetmesi endişesi de görünmemektedir. Öte yandan “Baba! Vallahi, sen ‘Yûsuf’um’ diye diye kederinden perişan olacak yahut da ölüp gideceksin.” (Yûsuf, 12/85) şeklindeki sözleri, henüz böyle bir durumun hâsıl olmadığını, ancak sayılan durumların (perişan olmak, helak olmak) hâsıl olmasından duyulan endişeyi ifade etmektedir. Ayetteki “hattâ” kelimesi, buna işaret etmekte olup, kardeşlerin babalarında gördükleri sürecin bu gidişle o tarafa doğru seyredebileceği düşüncelerini ifade etmektedir. Ancak Yakub’un mevcut durumu, henüz o aşamada değildir. Diğer yandan bu husus, Yakub’un (as) kederine rağmen sabır ve metanetini kaybetmediğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Bu durum, ayette geçen “ve’byaddad” ifadesinin tam bir körlük veya kısmî bir körlükten daha farklı anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Nitekim tefsirlerde genel olarak bu iki farklı anlama şekli (tam veya kısmî körlük) söz konusu edilmişse de, bir üçüncü farklı anlama imkânından daha bahsedilmektedir. Nitekim İbn Abbas’ın da ayeti bu üçüncü şekliyle anladığı rivayet edilmiştir. İbn Abbas’a göre ayetteki “ve’byaddad” ifadesi ne tam körlüğü, ne de kısmî körlüğü ifade etmektedir. Aksine ayetteki “hüzn” kelimesi “ağlamak” (bukâ’) anlamında olup hüznünden (ağlamasından) dolayı Yakub’un (as) gözlerinin yaşla dolduğunu, öyle ki gözünün tamamen gözyaşla-

rının rengini aldığı ifade etmiştir.⁴⁹ Buna göre “gözlerin ağarması” (ve’byaddad), Yakub’un (as) gözlerinin yaşla dolmasından bir kinaye olup körlükle bir alakası yoktur.⁵⁰ Bu, tıpkı Zekeriyâ’nın (as) Allah Teâlâ’ya dua ederken söylemiş olduğu, “ve’şte’ale’r-ra’su şeybâ” (saçım-başım ağardı)⁵¹ ifadesinde olduğu gibi, başın beyazlıkla tutuşması, yani onun yaşlanmış olmasından kinaye olduğu gibi “Gözlerin ağarması” da Yakub’un (as) gözlerinin yaşla dolmasını ifade eden belîğ bir ifadedir.

Bu hususu Ebu’l-‘Abbâs şu şekilde özetlemektedir: “Başınıza sizi derinden üzecek bir iş geldiğinde ve bu sıkıntı ile baş edemediğinizde siz buna üzülür ve dertlenirsiniz. Böyle bir durumda kişi kendini tutamaz da ağlar. Öyle ki gözleri yaşla dolar ve gözyaşları adeta gözünü beyaza büründürür.”⁵² Aynı müellif, tefsirlerde ikinci ihtimal olarak sunulan görme zafiyetinin, aslında gözlerin yaşla dolmasından dolayı, göz bebeğinin önüne gelen gözyaşlarının görmeyi engelleyeceğinden dolayı meydana gelen görme zafiyetini ifade ettiğini, kastedilenin bu olduğunu, yoksa gerçekte Yakub’un (as) gözlerinin kör olmadığını ifade etmiştir.⁵³

İbn Abbas’ın ayetteki “hüzn”⁵⁴ kelimesini gözyaşlarıyla ilişkilendirmesi, Kur’ân’ın betimleme üslubuyla uyum içerisinde görün-

⁴⁹ Vâhidî, *et-Tefsîru’l-Basîd*, 12: 214; İbnu’l-Cevzî, *Zâdu’l-Mesîr*, 4: 270-271. Ayrıca bk. Kurtubî, *el-Câmi’*, 11: 431; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 316-317; Şa’râvî, *Tefsîru Şa’râvî*, 11: 7047; Mehmet Okuyan, *Kur’ân’da Hz. Yûsuf Kıssası* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2018), 226.

⁵⁰ Kimi tefsirlerde ayetin bu hususu ifade ettiğini teyit eden yaklaşımlara rastlamak mümkündür. Örneğin bk. Nisâbüri, *Garâibu’l-Kur’ân*, 4: 123; Mâverdi, *en-Nuked ve’l-Uyûn*, 3: 78.

⁵¹ Meryem, 19/4.

⁵² Muhammed ‘Ali Ebu’l-‘Abbâs, *Yûsuf aleyhi’s-selâm beyne Mekri’l-Ihve ve Keydi’n-Nisve* (Riyâd: Mektebetu’s-Sâ’î, ts.), 78.

⁵³ Ebu’l-‘Abbâs, *Yûsuf beyne Mekri’l-Ihve ve Keydi’n-Nisve*, 78. Benzer görüş için bk. Muhammed el-Emîn b. Abdullâh el-Uremî, *Tefsîru Hadâiku’r-Rûh ve’r-Reyhân* (Beyrût: Dâru Tavku’n-Necât, 2001), 14: 66; Hâzin, *Lubâbu’t-Te’vîl*, 3: 405.

⁵⁴ İbn Abbas ve Mücahid ayette geçen “hüzn” kelimesini, “hazen” şeklinde okumuştur. Bk. Ebû Hayyân, *Bahru’l-Muhîd*, 5: 333; Ebû Muhammed ‘Abdulhak b. Gâlib İbn ‘Atiyye el-Endelusî, *el-Muharraru’l-Vecîz fi Tefsîri Kitâbi’l-‘Azîz*, thk. ‘Abdusselâm ‘Abduşşâfi Muhammed (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2001), 3: 272.

mektedir. Nitekim bu tasvirlerden birisinde Hz. Allah şöyle buyuruyor: “Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: ‘Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum’, deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı *üzüntüden gözleri yaş dökerek* dönen kimselere de (bir sorumluluk yoktur).” (Tevbe, 9/92)⁵⁵

Bu yaklaşıma göre Yakub’un (as) gözlerinin tamamen veya kısmen kör olduğu düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır. Yine kıssanın devamında babalarının Yûsuf’u aramaları isteğine binaen azizin huzuruna giren oğulları, azize başlarına gelen musibetleri saymışlar, ancak babalarının gözlerini kaybettiğine dair her hangi bir bilgi vermemiş, aksine kendilerine ve ailelerine maddî sıkıntı ve darlığın isabet ettiğini söylemişlerdir.⁵⁶ Keza Yûsuf (as), baba ve annesini tahtına çıkardıktan sonra kendisi ve ailesine olan Allah’ın lütuflarını sıralamış ve fakat bunlar arasında babasının kör iken tekrar görür hale gelmiş olması gibi mucizevî bir nimetten bahsetmemiştir. Bu da göstermektedir ki Yakub’un gözlerinin kör iken görür hale gelmesi gibi bir olay vuku bulmamıştır.

Gömleğin Yakub’un Vech’ine Bırakılması ve Görür Hale Gelmesi (Fe-elkûhu ‘alâ vechi eb’i basîran)

Daha önce de izah edildiği üzere Yûsuf’un (as) gömleğini babasına göndermiş olmasından maksat, babasının görmeyen gözlerini yeniden görür hale getirerek bir mucize gerçekleştirmek değildir. Keza babasının görmeyen gözlerini açmış olduğu da ayetlerde anlatılmamaktadır. Ancak Yakub’un (as) gözlerinin kör olduğuna dair mevcut ön kabul, ayetlerin böyle anlaşılmasında etkili olmuş ve olay zorunlu olarak bir mucize olarak yorumlanmıştır. Bu anlayışı besleyen ön kabullerden birisi, ilgili ayette geçen “kamîs” ve “basîr” kelimelerine yüklenen anlamlardır. Buna göre “kamîs” kelimesi ile kastedilen gömlek, cennetten gelmiştir, “basîr” kelimesi ile kastedilen de baş gözü ile görmektir.

⁵⁵ Bu ayette geçen “hazen” kelimesinin “hûzn” kelimesi ile aynı anlamda olduğuna dair bk. Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 10: 445.

⁵⁶ Yûsuf, 12/88.

Tefsirlerde aktarılan rivayete göre ayette sözü edilen gömleği, İbrahim (as) mancınıkla ateşe atılacağı sırada Cebrail'in cennetten getirip ona giydirdiği ve böylece ateşte yanmaktan kurtulduğu ifade edilmektedir.⁵⁷ Söz konusu gömlek İbrahim'den oğlu İshâk'a, ondan oğlu Yakub'a ve ondan da oğlu Yûsuf'a tevarüs etmiştir. Ancak kardeşleri bu gömleği kana bulayıp babalarına götürmüş olmasına rağmen, nasıl olur da hala Yûsuf'ta bulunabilir, şeklindeki itiraza, Yakub'un bu gömleği gümüş bir muhafaza içinde boynuna astığı⁵⁸ ve bu sayede Yûsuf'un kötülüklerden korunduğu rivayetlerde yer almaktadır. Oysa Yûsuf Suresi'nde üç farklı gömlekten bahsedilir ve bunların hepsi, birbirinden farklıdır. Birincisi kanlı gömlek,⁵⁹ ikincisi yırtık gömlek,⁶⁰ üçüncüsü ise bizim burada üzerinde duracağımız Yûsuf'un babasına gönderdiği gömlektir.⁶¹ Birinci gömleğin, kana bulanarak babasına götürüldüğü ayetlerde ifade edilmektedir. İkinci gömlek, içinde yetiştigi evin hanımının kendisinden murat almak istemesi üzerine kaçmak isterken Yûsuf'u tutmaya çalışan hanımın arkadan yırttığı gömlektir.

Üçüncü gömleğe gelince, bu gömlek, Mısır'da söz sahibi olan Yûsuf'un, yani sadece yöneticilere mahsus olan ve sadece melikin

⁵⁷ Vahidi, *et-Tefsîru'l-Basîd*, 12: 240-241; Mâverdi, *en-Nuket ve'l-'Uyûn*, 3: 76; Se'âlebî, *el-Cevâhiru'l-Hisân*, 3: 350; İbn Cüzey, *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*, 1: 426; Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Vasîd* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 2001), 2: 1133; Mâturidî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, 6: 286; İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr*, 4: 283; Abdulkâhir b. Abdurrahmân el-Curcânî, *Dercu'd-Durer fi Tefsîri'l-Ây ve's-Suver* (Manchester: el-Mecelletu'l-Hikme, 2008), 2: 1015-1016; Begavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, 4: 275; Neseî, *Medâriku't-Tenzîl*, 2: 236; Kurtubî, *el-Câmi'*, 11: 446; Ebu'l-Hasan 'Ali b. Ahmed el-Vâhidî en-Nisâbüri, *el-Vasîd fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 2: 631; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 712; Âlûsî, *Râhu'l-Meânî*, 13: 52; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, 5: 254; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 323.

⁵⁸ İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr*, 4: 283. Kardeşleri Yûsuf'u öldürmeyi göze alacak derecede kiskaniyor iken, böylesine mühim bir ayrıcalık meydana getiren gömleği şayet bir mahfaza içinde boynunda taşıyor idiyse, kardeşlerinin o gömleği Yûsuf'un boynundan neden almadıklarına dair bir gerekçeyi tefsirlerde görebilmiş değiliz.

⁵⁹ Yûsuf, 12/18.

⁶⁰ Yûsuf, 12/25.

⁶¹ Yûsuf, 12/93.

giyinebileceği resmî bir gömlektir.⁶² Dolayısıyla bu gömlek, giyenini diğer insanlardan ayıran, sahibinin üstünlüğünü ortaya koyan, devletin idarecisi olduğunu ifade eden, muhatabına itaati zorunlu kıldığı için bütün kapıları açtıran bir gömlektir.⁶³ Yûsuf'un (as), babasına göndermek istediği gömlek, üzerinde bulunan bu gömlek idi.⁶⁴ Bu hususa ipucu olabilecek bir ifade kıssada şöyle geçmektedir: “Bu gömleğimi alıp götürün” (Yûsuf, 12/87-93) Ayette geçen “hâzâ” ism-i işareti, mevcut olan bir şeye işareti ifade eder. Bu da o anda üzerinde bulunan resmi kıyafetidir.

Yûsuf (as), babasına bu gömleği göndermek istemiştir. Sebebi, babasının görmeyen gözlerini tekrar görür hale getirmek hayatta olduğunu kanıtlamak için değildir. Zira Yakup (as) oğlunun hayatta olduğunu zaten biliyor ve buna kesin bir kanaatle inanıyordu. Fakat oğlunun nerede olduğuna dair bir malumatı yoktu.⁶⁵ Yûsuf (as), babasına yeri ve makamını bildirmek için gömleğini göndermiştir. Kardeşleri babalarına haber getirdiklerinde, inanması güç bu duruma delil olması ve söylediklerinde doğru olduklarını ispat edebilmeleri için, sadece idarecilerde bulunabilecek olan kıyafetini kardeşleriyle babasına göndermiştir. Nitekim kardeşleri de kendisini gördüklerinde Yûsuf'un Mısır'a aziz olması akıllarına dahi gelme ihtimali olmadığı için, onu tanıyamamışlardı.

Gömleğe yüklenen mucizevî anlam, aynı ayette geçen “basîr” kelimesinin de mucize algısına uygun olarak yorumlanmasına sebep olmuş ve Yakub'un (as) görmeyen gözlerinin tekrar görür hale gelmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Oysa “ebsara” kelimesi ile “basura” kelimeleri arasında anlam farklılıkları vardır. Şöyle ki; “Ebsartuhû” demek, bir şeyi baş gözü ile görmek (bi-rü'yeti'l-'ayni, ibsâran) demektir. “Basurtu bi's-şey'i basaran” ise, “Ben onu bildim, anladım”

⁶² İbn 'Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr*, 13: 51; 'Abdullâh el-'Alemlî el-Gazzî ed-Dimaşkî, *Mu'temeru Tefsîri Sureti Yûsuf* (Dimaşık: Dâru'l-Fikr, 1961), 1248-1256.

⁶³ Zeynu's-Simâk, *Yûsuf es-Siddîk fi'l-Bi'ri el-Kasri es-Sicni el-Hukmi*, (b.y.: y.y., ts.), 103.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Gazzî, *Mu'temeru Tefsîri Sureti Yûsuf*, 1248-1277.

⁶⁵ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Abdullâh b. Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz* (Kâhire: el-Fârûku'l-Hadîse, 2002), 2: 337.

(Ene basîrun bihî) demektir. Bundan dolayı “Ve hüve zû basar ve basîra” yani “O kişi (bir şey hakkında) bilgi ve haber sahibidir (zû ‘ilmin ve hibra) demektir.⁶⁶ Yine benzer şekilde “Basura bi-‘amelihî” ifadesi, “Onun yaptığı şeyi/işî bildi” (sâra ‘âlimen bihî) anlamındadır. Yine “bassartu bihî” demek, “Onu ona öğrettim” (‘allemtuhû iyyâhu) anlamına gelir. Fakat if’al babından “ebsara” kelimesini kullandığımız zaman, örneğin: “ve rattebtü bustânî mubassiran” cümlesinde anlam “Bostanıma bir gözcü belirledim, koruyucu koydum” anlamına gelir.

Aynı şekilde “Ebsarahû” ifadesi “Onu gördü” (raâhu) anlamına gelir. Buna mukabil “Basura bihî/basurtu bi’ş-şey’i” ifadesi “bildi” (‘alime) anlamındadır. “Basîr” bu kökten gelir ve kalp ile bilmeyi ifade eder. O yüzden âlime de “basîr” denilmiştir. Örneğin Lisânu’l-‘Arab’ta “basîr” kelimesine “âlim” manası verilmiştir.⁶⁷ Bu cümleden olarak Kurtubî “De ki: a’mâ ile basîr bir olur mu?” (Kul, hel yestevî’l-‘a’mâ ve’l-basîr)⁶⁸ ayetinin “Yani cahil ve âlim bir olur mu?” (el-câhilu ve’l-‘âlimu) şeklinde tefsir edildiği kaydını düşmüştür.⁶⁹

Sözlüklerde geçen bu açıklamalardan da ortaya çıkmaktadır ki “ebsara” (ebsara-yubsîru-ibsâr-fe hüve mubsîr, cemisi mubsîrûn) fiili baş gözü ile görmeyi ifade etmekte; “basura” (basura-yebsuru-basar-fe hüve basîr, cemisi buserâu) fiili ise kalbin görmesi, idrak etmesi, anlaması anlamındadır. Ayrıca “basîr” kelimesi sıfat-1 müşebbehedir. Bilindiği üzere sıfat-1 müşebbeheler sülâsî lâzım fiilden elde edilirler. Dolayısıyla ayetteki “basîr” kelimesinin baş gözü ile görmek anlamına gelen “ebsara” fiilinden değil, bilmek, anlamak, kavramak anlamına gelen kalbin görmesi anlamındaki “basura” fiilinden müştak olduğu anlaşılmaktadır. Şu halde ayette geçen “basîr” kelimesinin baş gözü ile görmek anlamında olmadığı anla-

⁶⁶ Ahmed b. Muhammed b. ‘Ali el-Mukrî el-Feyyûmî, *el-Misbâhu’l-Munîr*, thk. ‘Abdulazîm eş-Şenâvî (Kâhire: Dâru’l-Me’ârif, ts.), 50.

⁶⁷ Ebü’l-Fazl Cemâlüddin Muhammed İbn Manzûr, *Lûsanu’l-‘Arap* (Kâhire: Dâru’l-Meârif, ts.), 291.

⁶⁸ En’âm, 6/50; Ra’d, 13/16.

⁶⁹ Kurtubî, *el-Câmi’*, 8: 386.

şılmaktadır.

Buna göre Yûsuf'un (as), devlet adamı kimliğini yansıtan resmî kıyafetini babasına göndermekle babasının görür hale gelmesini istediği şey, kendisi hakkında olup bitenlerin hakikati, olayların gelişim aşamaları, evlatlarının kendisine söyledikleriyle kararttıkları gerçeklerin kendisidir. Gömlek ise, evlatlarının anlatacağı gerçeklerin ispatı olacaktır.

Şu halde Yûsuf'un (as) babasına gönderdiği gömlek ile babasının işin hakikatini kavraması istendiğine göre, o halde gömleğin Yakub'un (as) yüzüne sürülmesine ne gerek vardır? Gerçekte Yûsuf (as) gömleğinin babasının yüzüne sürülmesini mi arzu etmektedir?

Bilindiği üzere Kur'an'da bulunan kelimelerin standart anlamları olmayıp farklı bağlamlarda farklı anlamlar ifade etmektedirler. Ulûmu'l-Kur'an'da buna *vücûh* denilmektedir. Ayette geçen "vech" kelimesinin kendisi de vücûh ifade eden kelimelerin başında gelmektedir.

Vech kelimesi göz, burun ve çenenin bulunduğu vücudun baş kısmının ön tarafını ifade eden bir kelimedir.⁷⁰ Bunun yanında zât, kalp, yol, maksat, rıza, makam-mevki, cihet, yön, yan-yöre, kavmin efendisi, bir meselenin bilinen kısmı (vechu'l-mes'ele), yıldızların görünen yüzü (vechu'n-nücûm), zamanın/günün başlangıcı (vechu'd-dehr/vechu'n-nehâr) gibi manalara gelmektedir. Fiil formlarında ise "şerefli olmak, bir şeyi bir yöne doğru çevirmek, evin yönünü kibleye çevirmek, birisine gitmek, birisini bir yere göndermek, birisi ile yüz yüze görüşmek, yüz yüze karşılaşmak" anlamlarına gelmektedir. Kur'an'da türevleriyle birlikte 77 ayette geçen⁷¹ "vech" kelimesi, göz, burun ve ağız organlarının bulunduğu başın ön kısmını ifade etmesi anlamı yanında, bir şeyin önü, ön kısmı, ön tarafı, yanı-

⁷⁰ Vech kelimesi kimi ayetlerde bu temel anlamında kullanılmıştır. Örneğin: Nisâ, 4/43; İsrâ, 17/7; Zümer, 39/60; Âl-i İmrân, 3/106 vb. Bk. Ahmed Muhtâr 'Umer, *el-Mu'cemu'l-Mevsû'î li'l-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Kirâetihî*, 1160-1161.

⁷¹ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 145.

yöresi⁷², birinin önü, karşısı⁷³ anlamlarına da gelir. Cemi formu “ev-cûh, vüçûh, ücûh” şeklindedir.⁷⁴

Örneğin “vechu'l-beyt” ifadesi, kapının bulunduğu evin ön tarafı anlamında kullanılır.⁷⁵ Bir şeyin vechi, onun önü anlamına gelir. Bu yüzden her şeyin ön tarafına “vech” denilir. Örneğin Araplar bir adamın huzuru (önü) için, “vechu'r-racul” ifadesini kullanır. Hatta vech kelimesinin “zat” anlamında kullanılması da bundan dolayıdır. Zira yüzün yöneldiği her yön “vech” olarak isimlendirilir.⁷⁶ Nitekim sözlük müellifleri vech ve cihet kelimesinin aynı anlamı ifade ettiklerini ve kişinin yöneldiği her yer için ism-i mekân olarak kullanıldığını belirtmişlerdir.⁷⁷

Vech kelimesinin ihtiva ettiği bu anlamlar dikkate alındığında, bu kelimenin aynı zamanda bir kimsenin huzuru, önü, ön tarafı, yanı başı gibi anlamlara geldiği anlaşılmaktadır. Buna göre ayette geçen “vechu ebî” ifadesi ile Yûsuf (as), gömleğinin babasının yüzüne sürülmesini değil, kardeşlerinin gömleği babalarının huzuruna götürerek gerçekleri itiraf etmelerinden sonra söylenenlere kanaat getirmesi için gömleği babalarının huzurunda teşhir etmelerini ve böylece babası Yakub'un işin künhüne, olup bitenlere vakıf olmasını istemiştir.

⁷² İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 4775.

⁷³ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihâhi'l-'Arabiyye*, thk. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr (Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1984), 2254-2255

⁷⁴ Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît* (Beyrût: Muessesetu'r-Risâle, 2005), 1255.

⁷⁵ Ebû Mûsâ Muhammed b. Ebî Bekr b. Ebî 'Îsâ el-Medâyîni el-İsfehânî, *el-Mecmû'u'l-Mugîs fî Garîbeyi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs* (Cidde: Dâru'l-Medenî, 1988), 3: 389.

⁷⁶ Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, thk. 'Abdulhamîd Henedâvî (Beyrût: Dâru'l-Kutub'ül-İlmiyye, 2003), 4: 349-350; Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerîyyâ, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga*, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (b.y.: Dâru'l-Fîkr, 1979), 6: 88-89.

⁷⁷ Muhammed Murtazâ el-Huseynî ez-Zebidî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. 'Abdulkerîm el-Garbâvî (Kuveyt: y.y., 2001), 535-545; Ahmed b. Yûsuf b. Abduddâim es-Semîn el-Halebî, *'Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrafî'l-Elfâz* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996), 286-288.

Ben Allah'tan Sizin Bilmediklerinizi Biliyorum

Nihayet Yûsuf'un gömleğini getiren müjdecî Kenan diyarına varıp gömleği Yakub'a (as) ulaştırır. Olay Kur'an'da şu şekilde ifade edilmektedir: "Müjdecî gelince (olup bitenleri Yakub'a anlattı ve) gömleği onun önüne koydu. (Yakup) hemen (olayın mahiyetini) anladı ve ardından şöyle dedi: 'Ben size Allah tarafından sizin bilmediklerinizi biliyorum dememiş miydim?'. Bu sırada oğulları, 'Baba!' dediler, 'Günahlarımızın bağışlanması için Allah'a dua et. Çünkü biz gerçekten çok yanlış işler yaptık.'" (Yûsuf, 12/96-97)

Tefsirlerde her ne kadar Yûsuf ve babası Yakup arasında geçen olayın mahiyeti hakkında birçok olağanüstülükler⁷⁸ anlatılsa da, Yakub'un "Ben Allah'tan sizin bilmediklerinizi biliyorum" sözü ile kastettiği şeyin, hemen bütün tefsirlerde *Yûsuf'un hayatta olduğu* şeklinde açıklanması dikkat çekicidir.⁷⁹ Bu genel kabul, doğru olarak görünmektedir. Zira Yakup (as), oğlu Yûsuf'un öldüğüne hiçbir zaman inanmadı. Bu inkâr Yakub'un yüreğinde ve dilinde, oğlu Yûsuf'un olayın gerçekleştiği gün üzerine giyindiği gömleğin kana bulanmış bir halde gecenin bir vakti kendisine getirildiği gün de vardı, yıllar sonra oğlu Yûsuf'a Mısır'da kavuştuğu ana kadar da vardı. Zira Yakup (as), henüz Yûsuf küçükken gördüğü rüyanın te'vilini biliyordu. Bu bilgiyi ise, şüphesiz Allah Teâlâ'dan almıştı.⁸⁰ Allah Teâlâ'nın atalarına tamamladığı gibi, kendi hanedanına nime-tini tamamlayacağı günü, yani rüyanın te'vilinin gerçekleşeceği gününü sabr-ı cemil ile bekliyordu. Yûsuf'un ölmediğini, onun kanlı gömleği ile gelen oğulları ve daha sonra da torunlarına sürekli söylüyor, Yûsuf'un öldüğünü kabul etmiyordu. Öyle ki, kardeşleri Bün-yamin'in hırsızlık yaptığı ve bu yüzden Mısır'da alıkonulduğuna dair

⁷⁸ Yûsuf ve babası Yakup hakkında cereyan eden olaylara dair yapılan gerek uydurma ve gerekse isrâîlî rivayetler için bk. Rahmet b. Sa'd, *er-Rivâyâtü'l-İsrâîliyye fî Kîssati Yûsuf* (Yüksek Lisans Tezi, Câmî'atu Ebî Bekr Belkâid, Kulliyetu'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-'Ulûmi'l-İctimâiyye), 2013/2014.

⁷⁹ Hatta Yakub'un (as) bu bilgiyi vahiy ile aldığı da ifade edilmiştir. Örneğin bk. İbn Ebî Zemenin, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz*, 2: 336.

⁸⁰ Yûsuf (as) da yaptığı rüyaların te'vilini Allah Teâlâ'dan aldığı ifade edilmiştir. Bk. Yûsuf, 12/37.

haber getirmiş olmalarına rağmen, o oğullarını tekrar Mısır'a göndermiş ve onlara "Evlatlarım! Şimdi gidin ve Yûsuf ile kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." (Yûsuf, 12/87) şeklinde hitap etmiştir.⁸¹ Bu, Yakub'un (as) oğlu Yûsuf'un hayatta olduğuna dair olan inancının ne denli yakîn üzere olduğunu göstermektedir.

Kıssanın anlatıldığı surenin 93. ayetinde geçtiği üzere; gömlek Yakub'un önüne konulduğunda, yani olup bitenler anlatılıp da gömlek delil olarak gösterilince, olayın künhüne vakıf olan Yakup (as), "Ben size dememiş miydim, ben Allah'tan sizin bilmediklerinizi biliyorum, diye!" şeklinde konuşur. Yani gerçekler aşikâr olduğunda kendisinin Allah'tan alıp da bildiği ama diğerlerinin bilmediği bir husus var. Şu halde Yakub'un (as) daha önce Allah'tan aldığı ve bildiği bu malumat nedir?

Yukarıda meali verilen ifade Yakub'un (as), olayın aslı-esasına vakıf olmasından (basîr) hemen sonra söyleniyor ve aynı zamanda o ana kadar aralarında olup bitenle ilişkilendiriliyor. Yani Yakub'un (as) yanındakilere teyit ettirmek istediği daha önce Allah tarafından

⁸¹ İlginçtir, Yakub'un (as) oğulları, babalarının Yûsuf'un hayatta olduğuna dair düşüncesini dile getirdiği her seferinde onu sürekli kınamış olmalarına rağmen, bu sefer Mısır'a Yûsuf'u aramaları için gitmelerini isteyen babalarına itaat etmişler, onu eleştirmemişlerdir. Dikkat çeken bir başka husus ise, Yakup (as) Yûsuf'u da Bünyamin'in alıkonulduğu Mısır'da aramalarını istemiş olmasıdır. Gerek bu durum, gerek Mısır melikinin ikinci sefer için Bünyamin'in de gelmesini istemesi, gerek oğullarının şehre farklı kapılardan girmelerini istemesi (ki bu durum bazı yorumlarda Yûsuf'un kardeşi Bünyamin'e yanında diğer kardeşleri olmadan ulaşması ve kimliğini ona açıklayabilmesi için Yakub'un tertip ettiği bir plan olduğu ifade edilmektedir), gerek Bünyamin'i alıkoymak için başvurduğu İbrani kanunu Mısır melikinin biliyor olması ve diğer bazı hususlar, Yakub'un (as) Yûsuf'un yeri ve akıbeti konusunda ona yeterince ipucu vermiş ve işte Yûsuf ve kardeşi Bünyamin'i aramaları için Mısır'a gönderen Yakub'un (as), işin aslına dair kuvvetli emarelerin gerçeğe tekabül ettiğini ve artık Yûsuf'una kavuşacağına olan inancını "Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız, size derim ki 'Ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum.'" (Yûsuf, 12/94) diyerek dile getirmiştir. Ayette geçen "kokusunu almak" tabiri, tefsirlerde genel bir kabul olduğu üzere hakiki anlamda bir *koku almayı* değil, kavuşmaya dair kuvvetli bir öngörüyü, sağlam bir kanaati ifade eder. Kaldı ki "Yûsuf'un kokusunu alıyorum" ifadesi, ancak kendisine gelmekte olan birisinin kokusu için uygun düşer. Oysa Yûsuf gelmemiş, aksine babası Yakup (as) oğlu Yûsuf'a gitmiştir.

bildiklerinin olduğu hususu, o anda gerçekleşen bir duruma binaen söyleniyor, o anda vuku bulan durumdan mütevellit dile getiriliyor. Bu durum, söz konusu ifadenin, o anda gerçekleşen bir şeyin kendisini, o ana kadar diğerleriyle arasında geçen hususta haklı çıkarıldığını göstermektedir. Şayet o anda gerçekleşen şeyin, tefsirlerde genel bir kabul olduğu üzere *gözlerinin tekrar görür hale gelmesi* olarak anlarsak, o zaman Yakup (as), yanında bulunanlara “Daha önce size gözlerimin tekrar görür hale geleceğini söylememiş miydiniz?!” şeklinde anlaşılması gerekir. Ancak bu anlamın kıssa ile uyumu söz konusu değildir.

Yakup’un (as) bu sözüyle neyi kastetmiş olabileceği, bir önceki ayetin içerisinde verilmektedir: “Kafile (Mısır’dan) ayrılınca, babaları şöyle dedi: ‘Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız, size derim ki ‘Ben Yûsuf’un kokusunu alıyorum.’ (Orada bulunanlar:) ‘Vallahi sen hala eski şaşkınlığını devam ettiriyorsun’, dediler.” (Yûsuf, 12/94-95) Yakub’un (as) “Ben Allah’tan sizin bilmediklerinizi biliyorum, dememiş miydiniz?!” sözüyle teyit ettirmek istediği husus, bu ayetlerle ilişkilidir. Zira buradaki konuşma üzerine bu sözü söylemiştir. Verilen ayetlerde geçen “eski şaşkınlık” (dalâl-i kadîm) ifadesi önemlidir. O esnada çevresinde bulunanlar bu ifadeleriyle, ölmüş olan Yûsuf’un kanlı gömleğinin gösterilmiş olmasına, aradan geçen çok uzun bir zamana rağmen dönüp gelmemesine aldırış etmeden ve bunların onun öldüğüne dair açık deliller olmasına rağmen Yakub’un (as), oğlu Yûsuf’un ölmediğine, hayatta olduğuna ve bir gün kendisine mutlaka kavuşacağına dair tükenmeyen inancı ve ısrarını kastetmektedirler.

Ne var ki müjdeci, gömleği Yakub’un (as) önüne koyup gerçekleri anlattığında, Yakup (as), “Ben size dememiş miydiniz, ben Allah’tan sizin bilmediklerinizi biliyorum!” şeklinde hitap etmiş ve bununla da kastının “Ben size Yûsuf’un hayatta olduğunu ve ona bir gün kavuşacağımı Allah’tan biliyorum dememiş miydiniz?!” olacağı anlaşılmaktadır. Bu anlamın kastedildiği, bir sonraki ayette, orada bulunan oğullarının: “Baba!’ dediler, ‘Günahlarımızın bağışlanması için Allah’a dua et. Çünkü biz gerçekten çok yanlış işler yaptık.’”

(Yûsuf, 12/96-97) şeklindeki sözlerinden de anlamak mümkündür. Zira Yakub'un (as) oğulları, babalarının teyit etmek için sorduğu soruya, geçmişte yaptıkları günahtan dolayı Allah'tan af dilemesi talebinde bulunmaktadırlar. Geçmişteki suçları ise, Yûsuf'u kuyuya atmaları ve babalarını uzun yıllar onun öldüğü yalanıyla üzüntüye maruz bırakmalarındır.

Yakub'un (as) diğerlerinin bilmediği şeyleri Allah katından bildiğini ifade eden ayeti, İbn Abbas da aynı şekilde anlamış ve ayeti şöyle açıklamıştır: "Ben biliyorum ki Yûsuf'un rüyası doğrudur ve muhakkak ki ben ona secde edeceğim."⁸²

Şüphesiz mutlak hakikat, Allah katındadır.

Sonuç

Yûsuf'u kıskanan kardeşleri, onu bir kuyuya atmış ve sahte kana buladıkları gömleğini babalarına göstererek onun öldüğünü söylemişlerdir. Ancak bu yalana inanmayan Yakup (as), oğullarının nefislerine uyup kötü bir iş yaptıklarını, kendisinin ise bu ayrılık acısına metanetle sabır göstereceğini söylemiştir. Aradan geçen uzun bir zamana rağmen Yûsuf geri dönmemiştir. Bölgede yüz gösteren kıtlık nedeniyle Yakup (as) oğullarını erzak almaları için Mısır'a gönderir. İkinci gidişlerinde yanlarında götürdükleri Bünyamin'in hırsızlık suçlamasıyla Mısır'da alıkonulduğu haberi gelince, Yakup (as) üzülür ve gözleri ağarır.

Tefsirlerde yapılan açıklamalara göre bu beyazlanma (ağarma), Yakub'un (as) kör olmasını ifade etmektedir. Zira kendisi oğlu Yûsuf'tan ayrı düşmüş olduğu uzun yıllar boyu durmadan ağlamış ve nihayet gözlerini tamamen kaybetmiştir. Örneğin Mukâtil, Yakub'un (as) altı yıl boyunca kör olarak kaldığını ifade etmektedir. Gözlerinin açılması ise, ancak oğlu Yûsuf'un gömleğini yüzüne sürmesi ile mümkün olabilmiştir. Bu durum, Yûsuf'un (as) gösterdiği bir mucizedir.

Ancak bu anlatımlarda, Yakub'un (as) içinde bulunduğu imti-

⁸² Ebu'l-Fidâ İsmâil b. 'Umer İbn Kesîr, *Hadislerle Kuran-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 8: 4126.

hana sabır gösteremeyen bir nebi profili çizildiği gözlerden kaçmamaktadır. Oysa Allah Teâlâ onun *sabr-ı cemîl'ini* tekzib etmemiş ve kıssanın hiçbir yerinde Yûsuf'a olan hüznünde aşırıya gittiğine dair bir ikazda bulunmamıştır. Diğer yandan söz konusu anlatımlar, Yûsuf'u (as) mucize gösterme konusunda imtiyaz sahibi olarak göstermektedir ki bu tür anlatımlar Kur'an'ın mucize konusundaki detay anlatımlarıyla bağdaşmamaktadır.

Tefsirlerdeki bu genel kabul, kıssaya ilişkin sunulan birçok zayıf ve israilî rivayetlerle desteklenerek hakikatlerin üzerinin örtülmesine ve gözden kaçmasına sebep olmuştur. Öyle ki yapılan meal çalışmalarında bu anlatımların etkisinde kalınarak, ilgili ayetler adeta farklı anlamaya imkân olmayan tek mana gibi algılanmış ve bu algıdan hareketle ayetler Yakub'un (as) gözlerinin kör olduğu yönünde anlamlandırılmıştır. Oysa aynı tefsirlerin hemen tamamı gözlerin ağarması (beyaza bürünmesi) ifadesiyle kastedilenin kör olmayı değil, ikinci bir ihtimal olarak gözdeki görme zafiyetini ifade ediyor olabileceğini açıkça dile getirmiştir. Bugün bu ihtimalin tıpta da doğrulandığını görebilmekteyiz. Ne var ki meallerde bu ihtimale rağbet edilmemiştir.

Ancak kıssa bütünlüğünde olaya bakıldığında, ilgili ayetlerde anlatılan ağarmanın (gözün beyaz renge bürünmesinin) gözün görme yetisiyle alakalı olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim kıssa, bu hususun aydınlatılabilmesinde, sure ve Kur'an bütünlüğünde bazı ipuçları vermektedir. Olayın keyfiyetine dair doğru anlamların elde edilmesini engelleyen hususlar, kuşkusuz kıssada geçen "kamîs", "vech" ve "basîr" gibi kelimelere yönelik mitolojik anlatılar çerçevesinde anlamlar yüklenilmiş olmasıdır. Oysa gömlek, Mısır'da söz sahibi olan Yûsuf'un üzerine giyindiği resmi devlet kıyafeti olduğu, vech kelimesi ile Yakub'un (as) yüzü değil, huzuru, önü olduğu ve yine basîr kavramı ile de gözün değil, kalbin görmesi, bilmesi, idrak etmesi anlamında olduğu yönündeki tespitler, ayetin daha sıhhatli anlaşılmasına imkân verecektir.

Kaynakça

- Âlûsî, Ebussenâ Şihâbuddîn Mahmûd. *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1989.
- Bayraktar, Zeki. "Yûsuf'un Gömleği ve Yakup'un Gözü". *Kitap ve Hikmet Dergisi*, 19 (2017): 66-69.
- Begavî, Ebu Muhammed Huseyin b. Mesûd. *Tefsîru'l-Begavî Meâlimu't-Tenzîl*. Riyâd: Dâru Tayyibe, 1989.
- Beyzâvî, Nasiruddin Ebî Saîd Abdillâh b. 'Umer b. Muhammed eş-Şîrâzî. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*. İstanbul: Dersââdet, ts.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Tefsîru Ruhi'l-Beyân*. b.y.: y.y., ts.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh: Tâcu'l-Luga ve Sihâhi'l-'Arabiyye*. thk. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr. Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1984.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.
- Dımaşkî, 'Abdullâh el-'Alemî el-Gazzâ. *Mu'temeru Tefsîri Sureti Yûsuf*. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1961.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf Endelusî. *Tefsîru'l-Bahri'l-Muhît*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebu'l-'Abbâs, Muhammed 'Ali. *Yûsuf aleyhi's-selâm beyne Mekri'l-Ihve ve Keydi'n-Nisve*. Riyâd: Mektebetu's-Sâî, ts.
- Esen, Muammer. *Kur'an'da Peygamberlik*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2012.
- Fahreddîn Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. 'Umer. *Tefsîru'l-Fahru'r-Râzî Mefatihu'l-Gayb*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Ferâhidî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbu'l-'Ayn*. thk. 'Abdulhamîd Henedâvî. Beyrût: Dâru'l-Kutub'il-İlmiyye, 2003.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. 'Ali el-Mukrî. *el-Misbâhu'l-Munîr*. thk. 'Abdulazîm eş-Şenâvî. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsu'l-Muhît*.

- Beyrût: Muessesetu'r-Risâle, 2005.
- Halebî, Ahmed b. Yûsuf b. Abduddâim es-Semîn. *'Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrafi'l-Elfâz*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- Hatîb, 'Abdulkerim. *el-Kasasu'l-Kur'ânî fî Mantûkihî ve Mehûmihî*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1975.
- Hâzin, Alâuddîn Ali b. Muhammed b. İbrahim. *Tefsîru'l-Hâzin Lubâbu't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn 'Âşûr, Muhammed Tâhir. *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tûnus: ed-Dâru't-Tûnusiyye, 1984.
- İbn 'Atiyye, Ebû Muhammed 'Abdulkhak b. Gâlib el-Endelusî. *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l-'Azîz*. thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfi Muhammed. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Cûzey, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed. *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Ebî Hâtîm, 'Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azîm*. Thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. Riyâd: Mektebetu Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1997.
- İbn Ebî Zemenîn, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Abdullâh. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azîz*. Thk. Huseyn b. 'Ukkâşe - Muhammed Mustafa el-Kenz. Kâhire: el-Fârûku'l-Hadîse, 2002.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed. *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga*. thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn. Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. 'Umer. *Hadislerle Kuran-ı Kerim Tefsiri*. Çev. Bekir Karlığa - Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed. *Lûsanu'l-'Arap*. Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaluddîn Abdurrahmân b. Ali. *Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*. Beyrût: el-Mektebetu'l-İslâmî, 1984.
- İmâdî, Ebu's-Suûd b. Muhammed. *İrşadu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. thk. Abdulkadir Ahmed Atâ. Riyâd: Mektebetu'r-Riyâdî'l-Hadîse, ts.
- Kınnevcî, Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Huseyin b. Ali Huseyin. *Fethu'l-*

- Beyan fi Mekasidi'l-Kur'an.* Beyrût: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1992.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an ve'l-Mubeyyini limâ Tadammanahû mine's-Sunneti ve Âyi'l-Furkân.* Thk. Abdullâh b. Adilmuhsin Turkî. Beyrût: Muesseseti'r-Risâle, 2006.
- Kuşeyrî, Ebu'l-Kâsım 'Abdulkerîm b. Hevâzin b. 'Abdumelik. *Letâifu'l-İşârât Tefsîru'l-Kuşeyrî.* Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2007.
- Kutub, Seyyid. *Fizilâli'l-Kur'an,* Trc. Bekir Karlığa. İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.
- Mâturidî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud. *Te'vilâtu Ehli's-Sünne.* Thk. Mecdî Bâsellûm. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdi, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nuket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdi.* Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Medâyinî, Ebû Mûsâ Muhammed b. Ebî Bekr b. Ebî 'Îsâ el-İsfehânî. *el-Mecmû'u'l-Mugîs fi Garîbeyi'l-Kur'an ve'l-Hadîs.* Cidde: Dâru'l-Medenî, 1988.
- Merâgî, Ahmed Mustafa. *Tefsîru'l-Merâgî.* Mısır: Matba'atu Mustafa el-Bâbî, 1946.
- Mukatil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil.* Thk. Abdullah Mahmud Şahhâte. Beyrût: Müessesetu't-Târihi'l-'Arabî, 2002.
- Nisâbü'rî, Nizâmuddîn el-Hasan b. Muhammed b. Huseyn. *Tefsîru Garâibi'l-Kur'an ve Regâibi'l-Furkân.* Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- Okuyan, Mehmet. *Kur'an'da Hz. Yûsuf Kıssası.* Samsun: Üniversite Yayınları, 2018.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri.* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Rahmet b. Sa'd. *er-Rivâyâtu'l-İsrâiliyye fi Kissati Yûsuf.* Cezâir: Câmi'atu Ebî Bekr Belkâyid, Kulliyetu'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-'Ulûmi'l-İctimâiyye, 2013/2014.
- Reşid Rizâ. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm Tefsîru'l-Menâr.* b.y.: y.y., 1947.

- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed. *el-Keşf ve'l-Beyân Tefsîru's-Sa'lebî*. Thk. Ebû Muhammed b. Âşûr. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabi, 2002.
- Se'âlebî, Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebî Zeyd. *Tefsîru's-Se'âlebî el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. Thk. Ali Muhammed Muavvid - Âdil Ahmed Abdulmevcûd. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabi, 1997.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahru'l-'Ulum Tefsîru's-Semerkandî*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.
- Semîn, Ahmed b. Yûsuf el-Halebî. *Ed-Durru'l-Masûn fî 'Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*. Thk. Ahmed Muhammed el-Harrât. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1994.
- Suyûtî, Celaluddîn Abdurrahmân. *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîri bi'l-Mensûr*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Turkî. Kâhire: Merkezu Hicr li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2003.
- Şa'râvî, Muhammed Mutevellâ. *Tefsîru's-Şa'râvî*. Mısır: Ezher Mecme'u'l-Buhûs el-İslâmiyye, 1991.
- Şevkânî, Muhammed b. 'Ali b. Muhammed. *Fethu'l-Kadir*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2007.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr. *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân*. Kâhire: Dâru Hicr, 2001.
- Uremî, Muhammed el-Emîn b. Abdullâh. *Tefsîru Hadâiki'r-Rûh ve'r-Reyhân*. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.
- Ünver, Mustafa. "Yûsuf Kıssası Açısından Ahd-i Atik ve Kur'an-ı Kerîm'e Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Diyanet İlmi Dergi* 37/2 (2001): 73-108.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasan 'Ali b. Ahmed en-Nisâbüri. *et-Tefsîru'l-Basîd*. thk. Muhammed b. Sâlih b. Abdullâh el-Fevzân. b.y.: y.y., ts.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasan 'Ali b. Ahmed en-Nisâbüri. *el-Vasîd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1994.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili*. b.y.: Eser Neşriyat, 1979.
- Zebidî, Muhammed Murtazâ el-Huseynî. *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-*

Kâmûs. thk. ‘Abdulkerîm el-Garbâvî. Kuveyt: y.y., 2001.

Zemahşerî, Ebul Kâsım Mahmûd b. ‘Umer. *el-Keşşâf an Hakaiki Gavâmidit-Tenzîl ve Uyûni’l-Akâvîl fî Vucûhi’t-Tenzîl.* thk. ‘Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavviz. Riyâd: Mektebetu’l-Ubeykân, 1998.

Zeynu’s-Simâk. *Yûsuf es-Siddîk fî’l-Bi’ri, el-Kasri, es-Sicni, el-Hukmi.* b.y.: y.y., ts.

Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsîru’l-Munîr fî’l-‘Akîdeti ve’s-Şerî’ati ve’l-Menhec.* Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 2009.

A General Consensus on the Fate of the Eyes of the Prophet Ya'qūb

Summary

Yūsuf's jealous brothers threw him into a pit and told his father that he had died showing his bloodstained shirt. However, Ya'qūb (*peace be upon him*) who does not believe in this lie, says that his sons have done a bad job in accordance with their souls, and that he will show patience in the face of this separation. Despite a long time, Yūsuf (*peace be upon him*) has not returned. Because of the famine that faces the region, Ya'qūb sends his sons to Egypt for supplies. They take Binyāmīn with them on their second trip. When Ya'qūb heard the news that Binyāmīn had been kept in Egypt due to a charge of theft, he was upset and his eyes became white.

According to the explanations made in the commentaries, this whiteness means that Ya'qūb is blind. For many years he had cried unceasingly because he had fallen apart from his son Yūsuf, and finally he completely lost his eyes. For example, Muḳātil states that Ya'qūb remained blind for six years. He regained his sight only when his son passed Yūsuf's shirt on his face. It is a miracle that Yūsuf showed.

However, in these narratives, Ya'qūb does not escape from the eyes of a professor who is unable to show patience in his testimony. Allah did not neglect his patience and never warned him that he went to the extreme in his sadness for Yūsuf. On the other hand, these expressions indicate that Yūsuf has the privilege of showing miracles that such expressions are incompatible with the detailed descriptions of the Qur'ān's miracle.

This general acceptance in tafsīrs has been supported by many weak and Israeli narrations about the short, causing the truths to be covered and overlooked. Thus, in the interpretation of

the meanings, these verses were perceived as the only meaning which had no possibility to differentiate, and with this movement, the verses were interpreted as meaning that the eyes of Ya'qūb were blind. However, almost all the same comments made it clear that the expression of the bleaching of the eyes could have another meaning than blindness, indeed a weakness of the sight is another possible meaning. Today we can see that this possibility is confirmed by the envy. However, the meals have not been in this situation.

However, it is understood that whitening, described in the related verses, is not related to the eyesight of the eye. Indeed, the narrative gives some clues in the clarification of this point, in the whole of the sūra and the Qurān. The obstacles preventing the acquisition of correct meanings of the nature of the event are undoubtedly implied in the framework of the mythological accounts of concepts such as "ḳamīṣ", "wadjh" and "baṣīr". The shirt, however, is not the face of Yūsuf, who is the official state attire of Yūsuf, who is the ruler of Egypt, with the wadjh word and the face of Ya'qūb, but with the peace, will make it possible for the verse to be understood more clearly.

Keywords: The Qurān, Ya'qūb, Yūsuf, ḳamīṣ, wadjh.